

תקרובת עבודה זרה

ישראל דוד טאב

א. שם עבודה בעבודת כוכבים

נראה דכל מעשה (שאינו כעין עבודה שעושים בפנים) שעושים לשם עבודה זרה ואין הדרך לעשות לפניה, וכ"ש אם חשוב למעשה גנאי לעשות לפניה, אף שהכל עושים מעשים זו לשם עבודה זרה, לא נקרא בשם "עבודה" להתחייב עליה מיתה וכ"ש שאין מה שעושים נקראים ונחשבים בחינת "תקרובת" להיות נאסר בהנאה. ואין מעשים כאלו נחשבים רק כמו שמקיימים "מצות" העבודה זרה. וזה להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות, כחילוק בין מה שנקרא עבודת בית המקדש ובין מה שנקרא קיום מצות הבורא יתברך שמו, דאף שכל אחד אומר שעושה המצוה לשם עבודת בוראו ולשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, אינו עבודה אלא קיום מצוה. ואפילו לא היה ראייה ליסוד זה, מ"מ הוא דבר המסתבר לכל מבין.

וראיה ליסוד זה, דהנה איתא (חולין מ.) אמר רב הונא היתה בהמת חבירו רבוצה לפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה ע"ש, והראשונים שם כתבו דלאו דוקא רבוצה לפניה דבאמת אסרה אפילו שלא בפניה, ומשום זה דקדקו הטור והמחבר (יו"ד סימן ד' ד') ושינו לשון הגמרא ולא כתבו היתה בהמת חבירו רבוצה לפני ע"כ, אלא כתבו ישראל ששחט בהמת חבירו לע"ז לא אסרה, ולא רצו להזכיר שהיתה הבהמה רבוצה לפני ע"ז אף שבדינם היה חידוש יותר דאפילו בפניה לא אסרה, והיינו כדי שלא נטעה דרך בפניה שייך לאסרה בשחיטה.

והנה להלן (יו"ד סימן קל"ט) רואים היפך הדברים, דבגמרא (ע"ז נ:) אמר רב יהודה אמר רב, עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל שבר מקל בפניה חייב זרק מקל בפניה פטור, וכן אחר זה (שם נ"א.) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב עבודת כוכבים "שעובדין אותה במקל" שבר מקל בפניה חייב

ונאסרת זרק מקל לפניה חייב ואינה נאסרת ע"ש, הלא הגמרא לא אמר רק שעובדים אותה במקל ולא קבע איפה היה מקום העבודה בפניה או אפילו שלא בפניה. ובאו הטור והמחבר וכתבו וז"ל, אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת, והיא דרך לעבדה באותו דבר אף על פי שאין דרך לעבדה בזה הענין, כיצד עבודה זרה שעובדין אותה במקל, פירוש שמקשקשין "לפניה" במקל ושבר מקל לפניה נאסר וכו' ע"ש, הנה הוסיפו הטור והמחבר תיבת "לפניה" ולא הול"ל רק שעובדין אותה במקל פירוש בקשקוש מקל, ואמאי הוסיפו "לפניה" דבר שיכולין לטעות בו, אלא ודאי דס"ל דלא נקרא עובדין אותה במקל רק אם עובדין אותה "לפניה" במקל. (ועי' לקמן סימן ב. אות ג', וסימן ה.)

ב. שם "תקרובת" הוא רק דבר שמביאין לפני העבודה זרה לשם דורון (היינו לצורך הנאת עצם הע"ז ולא לשם נדבות ליקח מהם צרכי ע"ז) או עושין עבודה בחפץ ע"מ להביא אותו לשם דורון.

א) דהנה כתב הרשב"א (ע"ז נ"א: בד"ה מתני' מצא בראשו) וז"ל, ואומר רבינו הרב נ"ר דהיינו טעמא דמתניתין דשרי הני (היינו מצא בראשו מעות וכו') אפילו למ"ד דאבני מרקוליס אסורין מדין תקרובת ולא בעינן זריקה המשתברת, משום דמעות וכסות וכלים אינם בכלל תקרובת ואע"פ שדרכה בכך, שאינה בכלל תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי ע"ז שלהן שהיא חפצה בכך "בזריקתן לפניה או בהעמדתן לפניה", כגון אבני מרקוליס שיש בחוקי המרקוליס שהיא חפצה בתקרובת זריקת האבנים, ולפיכך היינו סבורים לומר שאע"פ שאינן תקרובת המשתברת יאסר כיון שיש כאן תקרובת הע"ז מיהא, אבל הכלים והמעות אינם תקרובת שתהא הע"ז "חפצה בגופן של מעות ושל כלים", אלא שהמעות הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז, ומשום נדר ע"ז אינם נאסרים שאין הקדש לע"ז וכו' עכ"ל.

לגבי מזבח, פירש רבינו הרב נ"ר, טעם דתלינן הכא בדבר שכיוצא בו קרב לגבי מזבח, משום דמתני' דהכא מיירי בשדרכה בכך (בהנחתן או בזריקתן לפניו), וכיון שכיוצא בו קרב אע"פ שאינו משתבר אסור, כגון בשר ולבונה שאינם משתברין בזריקתן וגם אין דרכן לשחטן מתחלה לכך (היינו לשם הכנסתן) אלא מן השחוט והחתוך מקריבין לה, כדתנן בשר הנכנס לע"ז מותר והיוצא אסור, ושמעת מינה שנאסר בהקרבתו אע"פ שלא נשתבר לכך (להביאו לפניו), וטעמו של דבר דבדברים שדרכה בהכי (בהנחתן או בזריקתן לפניו) להכי קפדינן שיהא משתבר אע"פ שחייב בלא משתבר (דהא דרכן להביאן לשם תקרובת, אע"פ שאין כיוצא בו קרב לגבי המזבח), "משום דבעינן דומיא דזבחי מתים בצד השבירה", והוא הדין בשדומה לזבחי מתים בצד גוף התקרובת שהוא דבר שכיוצא בו קרב לגבי המזבח וכו' עכ"ל.

לא כתב זה אלא על "דברים שדרכה בהכי" דהיינו בדברים שדרכן להכניסן לפניו, דזבחי מתים דקרא היה בו שני ענינים, אחד דנשחטו לשם הבאתן לפניו וגם היה דבר שכיוצא בו קרב למזבח, ועל זה כתב דלהיות תקרובת דיו שדומה בחד צד, דהיינו או שהוא דבר שכיוצא בו קרב למזבח, או שהוא דומיא דזבחי מתים מצד השבירה דהיינו שבירה לשם הכנסתן לפניו דאל"ה אין לו שייכות לשם תקרובת דהוא הנחתן או זריקתן לפני העבודה זרה. וכן משמע ממה שכתב בתחלה וכיון שכיוצא בו "קרב" אע"פ שאינו משתבר אסור, כגון בשר ולבונה שאינם משתברין בזריקתן וגם אין דרכם לשחטן מתחלה "לכך", משמעותו של לכך הוא להיות קרב.

ומה שסיים הרשב"א שם וז"ל, וכבר כתבתי למעלה דמתניתין לכאורה אפילו בשאין דרכה בכך מיירי דהא ממרקוליס סליק וסתם מרקוליס אין דרכו אלא בזריקת אבנים ולא בפרכילי ענבים וסלתות עכ"ל, אין כוונתו דאין צריכין לשם תקרובת, רק דהביא ראיה דשבירה מהני אפילו בע"ז שאין דרכה בכך, וכמו שכתב הראב"ד והרמב"ן, אבל מ"מ בעינן שבירה לשם הבאת תקרובת. ומה שכתב דהוא לכאורה, היינו משום דלפי מה שכתב לעיל דפרכילי

אלמא דשם תקרובת הוא דוקא בדבר שמביאין לפניו, והיינו כפשטות לשון תקרובת דבר שקריבין לפניו, וגם שהיא רוצה בגוף הדבר לפניו ולא שהם בבחינת נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז. אבל דבר שאין מביאין לפניו לדורון לעצמה אין לה שם תקרובת, ולפיכך מסתבר דאע"פ שעשה בה זריקה משתברת לשם ע"ז, אינו נעשה תקרובת, דכיון דאינה בעצמותה תקרובת מה שעשו עמה זריקה משתברת אינה משנה מהותה ונשאר רק בבחינת נדבה לצרכי ע"ז.

וזה מוכח מהרשב"א בעצמו, דהא קושיא דרבו קשה גם על אביי (ע"ז נ:): דסבירא ליה דזריקה שאינה משתברת הוה ליה כעין זריקה דפנים וחייב אף באין עבודתה בכך, וא"כ קשה בכלים ובמעוץ אמאי לא חשו לתקרובת, דאפשר דזרקו המעות להע"ז, או אפילו הניחו אותו הלא כתב החזו"א (יו"ד סימן נ"ו אות י"א) דהנחה הוא בכלל זריקה (לדין דוקא בדבר שהוא כעין פנים ממש ע"ש, אבל מסתבר דלאביי דס"ל דבעינן זריקה, רק דלא בעינן זריקה המשתברת, הוא מטעם דילפי מדם הקרוש, דהוי הנחה גרידא בחינת זריקה שאינה משתברת), וצריכין לתרץ תירוץ רבו לחלק דנדבה אינו בשם תקרובת אע"פ שעשו בו מעשה זריקה המחייבת.

ומסתבר דזהו באמת מה שאמר רבו "שאע"פ שאינן תקרובת המשתברת יאסר כיון שיש כאן תקרובת ע"ז מיהא", ור"ל דס"ל דכיון דעכ"פ יש זריקה כעין פנים אע"פ שאינה משתברת נעשה תקרובת כסברת אביי, דאם סוברים דאינה נקרא שם זריקה כלל רק במשתברת א"כ האיך סברו הני דפרשי דנעשה תקרובת, הלא אינו דומה לזבחי מתים לא מצד גוף האבנים ולא מצד מעשה העבודה, ואיסור שם תקרובת למידין "מזבחי" מתים, ולפיכך צריך להיות דומה לו עכ"פ בצד אחד כמו"ש הרשב"א בשם רבו אח"כ (בד"ה יינות). וכיון דס"ל דזריקה הוא ואעפ"כ לא נעשה דבר שהוא נדבה תקרובת, א"כ ה"ה לדין בזריקה המשתברת.

ומה שכתב הרשב"א אח"כ דאם דומיא דזבחי מתים מצד השבירה דהואי תקרובת וכמו שכתב וז"ל, יינות שמנים וסלתות וכל דבר שכיוצא בו קרב

ענבים הוא כעין ביכורים אין ראיה ליסוד זה, ועי' עוד מה שכתב הריטב"א (בד"ה שבצרן מתחלה לכך).

ולהלן (בד"ה ואותן) כתב הרשב"א וז"ל, ואותן ככרות שלוקחין מן השוק ומקריבין אותן לפני הע"ז אסורין דכעין פנים איכא, ואם לשו עיסה וחזרו בהן מותרות דאין הקדש לע"ז, וגם משום שלשו אותה לע"ז אינה נאסרת, לפי שאין בחקי הע"ז ללוש אותה לשמה, אלא לוקחין אותה מן השוק ומביאין, אבל אותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם, לחם מגואל הוא, ואסור משעת לישא דהוי כעין זביחה, אע"פ שאינו משתבר לפני הע"ז, שהרי השוחט לשם הרים זה זבחי מתים אע"פ שאינו לפני הע"ז.

וכתב רבינו הרב נ"ר, ורבינו יצחק ז"ל היה אומר שאין הככרות תקרובת לפי שאין מתכוונים אלא לתתם לגלחים, ודוקא באותן דורות שהיו עובדי עבודה זרה אומרים שהע"ז אוכלת ונהנית מן התקרובת היה התקרובת אסור, ויש טעם לאסור כי מכל מקום כיון שמניחין אותו תקרובת לפניו וחושבין שמתרצה בהנחתו לפניו, אע"פ שעושין ע"מ לתת לגלחים משלפניה אסור וכו' עכ"ל הרשב"א.

הנה הרשב"א ס"ל דככרות הוי ממש כעין פנים, ואסורים בהנחה לבד לפני הע"ז בלי זריקה משתברת כלל, וגם כתב שעושים שני דברים בשעת הלישה האחד שעושים אותה לשם ע"ז, דהיינו שחושבים לעבוד אותה בכך, וגם חושבים ליתנו לפני העבודה זרה לדורון.

והרשב"א התיר בשני אופנים. חדא אם אין בחקי הע"ז ללוש אותה לשמה, אז לא חיישינן שלשו אותו לעבוד בלישה את הע"ז (כך נ"ל פירוש דבריו, דאם פירשו הוא דאז אפילו חשב לשם עבודתה אינו נאסר, א"כ סותר מה שכתב לעיל בד"ה פרכילי ענבים, אם לא דנאמר דהרשב"א פליג על רבו וס"ל דלא מהני מה שחשב לשם הע"ז כיון שאין בחוקי בע"ז לעשות לשמה), וממילא אפילו חושבין להביא הלחם לפני הע"ז אינו נאסר שאין הקדש לע"ז, ורק בהניחו לפניו נאסר.

והשני אפילו אם יש בחקי הגוים ללוש הלחם לשמה כגון אובליאש שהוא לחם אונן שלהם, וממילא הכל לשין אותו לשם ע"ז, מ"מ אם אין כוונתן להביאו לשם תקרובת אינו נאסר, וכמו שהביא מרבינו

יצחק דס"ל דאפילו מביאין אותו ממש בפנים אין כוונתן לשם תקרובת ולא מהני הלישה לאסר, והרשב"א לא פליג עליו מטעם דלא בעינן מחשבה לדורון רק דס"ל דכיון שמניחין אותה לפניו וחושבין שמתרצה בהנחתה לפניו אע"פ שעושין על מנת לתת לגלחים אח"כ מקרי לישא לשם תקרובת, ואסור משעת לישא בלא הבאה לפנים.

והנה אף שהרשב"א פסק שלחם אונן שלהם אסורים, מ"מ רבינו יצחק חולק ומתיר, וכן הוא בתוס' ע"ז נ"א. בד"ה בעינן, וכן ס"ל המרדכי, וכן הראב"ד מובא ברמב"ן, וכן פסק הטור (יו"ד קל"ט) וכן פסק המחבר (שם קל"ט ס"ח), וא"כ אפילו דברים שמניחין לפני הע"ז לפי שעה, ומכוונים שהע"ז נהנה במה שמונחת לפניו לפי שעה, מ"מ כיון שעיקרן הוא לתת למשמשי המקום או לצורך שאר צרכי המקום, אינן תקרובת, ורק מה שדרך להניחין שם כדי שיאכלו הע"ז או להניחו לפניו עד ירקבו, הן הן הנקראים תקרובת.

וז"ל הריטב"א, ולענין לחם אונים והאבדלש שרגילין הגוים בזמן הזה וכו' ר"י ז"ל היה מתירם, שאין מתכוונין אלא לתתם לגלחים, ונראין דבריו וכו' ואע"ג דפרישנא לעיל שהוא אסור מדרבנן כשיש כיוצא בו בפנים, והכא הא איכא בפנים לחם הפנים, ואיכא בלישה דבר המשתבר כעין זריקה, והן עושין אותו לכך, הני מילי דבר הנתון לע"ז להיות לה תקרובת, אבל זה אין עושין לדעת תקרובת, אלא אותו שמשקין אותו הכומר ואוכל אותו שם, אבל שאר האובדלש דורון לכומרים הוא, ומה שמניחין אותו בפני ע"ז "אינו בדרך תקרובת" כלל, אלא כמי שנותן "לה" פרס לכומריה, הילכך הרי הן מותרים וכו' וכן דעת מורי הר"א הלוי ז"ל, וכן נהגו ברוב המקומות, וכן נראה בודאי להלכה, ועם כל זה שומר נפשו ירחק מהם עכ"ל.

הנה הריטב"א הסביר דברי הר"י כמו הרשב"א, דבעינן לישא לשם תקרובת, ומהו לשם תקרובת הוא מה שמשקין אותו הכומר לע"ז ואוכל אותו שם, היינו מה שמביאין אותו לשם אכילת הע"ז, אבל מה שמניחין לפני הע"ז לשעה אף שחושבין שמתרצה הע"ז בכך (וכמו שכתב שנותן "לה" פרס

ונתנוהו לפני ע"ז, סמך על מה שכתב לעיל דהיינו שהכניסוהו לשם תקרובת.

וכן משמע ממה שכתוב בקיצור פסקי הרא"ש וז"ל, והכרות ששלח הכומר לעבודת כוכבים דורון לישראל מותרים, ואם הכניסם הכוהנים "לעבודת כוכבים לפני עבודת כוכבים" מותרים עכ"ל, הכפילו לשונו, אלא כוונתו דלא די במה שמכניסים ומניחים לפני העבודת כוכבים, אלא צריכין ג"כ שיכניסום "לעבודת כוכבים", היינו כדי שיהיה התקרובת לאכילת הע"ז ולא שיהיה אח"כ לכוהנים לאכול בביתו.

ואף שכתבתי דלהיות אסור מדין תקרובת צריך לכוון להביאו לפני העבודה זרה, מ"מ נראה דבכל דבר שמביאין אותו לפני עבודה זרה לדורון, אם יודעין ששחט או לש אותו דבר לעבוד את העבודה זרה בכך, אנו תולין שגם חושב להביאו לעבודה זרה ונעשה תקרובת, ורק דבר שיודעין בודאי שאין מביאין אותו לעבודה זרה לדורון, כגון האובליאש לשיטת רבינו יצחק, אז אף ששמענו ממנו בפירוש שלש לעבוד את הע"ז בלישה זו אינו נעשה תקרובת כיון דבודאי לא יביאו לשם דורון לע"ז רק לתתם לכהנים.

ולפי זה מה שכתב (יו"ד סימן ד' ס"א) השוחט "לשם" עבודת כוכבים, פירושו שכוונתו לעבוד הע"ז במעשה זו וגם כוונתו לשם תקרובת הע"ז, אלא דבע"ז שדרכו בתקרובת חלקי הבהמה, אנו תולין שמחשבתו לתקרובת, ובע"ז שאין מקריבין בהמה לפני מיירי בענין שיודעין בודאי שהוא רוצה לעשותו דורון לפניו.

ואפשר דמש"ה אמר רב (לשיטתו דדי בכעין זביחה) שבר מקל "בפניה" חייב ונאסרת, והיינו אף דבשחיטה חייב ונאסרת אפילו שלא בפני הע"ז, הוא משום דכיון דדרך להביא החלב והבשר לתקרובת מסתמא דעתו להניח לפניו, ולפיכך כל היכא דשחט אפילו בחוץ, מקרי שחיטת תקרובת, ונחשב עבודה ותקרובת ונאסר, אבל בשבר מקל דאין דרך תקרובת במקל, אינו חייב ואינו נאסר בחוץ, דכיון דאינו לשם תקרובת אינה עבודה ואינה תקרובת, אבל שבר המקל בפניה אז היא תקרובת ממש (דמה שהוא מכלה

משמעו כדי לרצות אותה), מ"מ אין זה דרך תקרובת כלל (לא כתב שאינה דרך "תקרובתה" של ע"ז זו, אלא שאין זה "דרך תקרובת" כלל), כיון שכוונתו לתתם אחר כך לכוהניה.

וכיון שהעידו הרשב"א והריטב"א שמביאין אותן ככרות לפני הע"ז וגם מניחין לפניו כדי לרצות הע"ז, א"כ צריכין לומר שמה שכתב הרא"ש וז"ל, וככרות ששולחין דורון לישראל מותרין, "שאין מקריבין לפני עבודת כוכבים" אלא חוק לכוהנים הן, אבל אם היו מקריבים אותם לעבודת כוכבים כעין פנים קרינא ביה וכו' ואע"ג דליכא זריקה משתברת וגם לא הקטירו ממנו כלום אלא נתנו לפני עבודת כוכבים לתקרובת מקרי זבחי מתים אפילו לא שייך בה זריקה משתברת וכו' עכ"ל, צריכין לומר דמה שכתב שאין מקריבין לפני עבודת כוכבים, היינו שאין עושין מעשה תקרובת דהיינו שאין מאכילין אותו לע"ז, וגם אין מניחין אותו שם להיות שם.

ועוד דמשמע כן מהרא"ש בעצמו, דהנה כתב אח"כ ואע"ג ד"ליכא" זריקה משתברת בהככרות, ולשון זה משמע דאין במציאות ככרות זריקה משתברת דלישה לא חשיב ליה הרא"ש זריקה משתברת, וא"כ אם נאמר דמה שכתב וככרות ששולחין דורון לישראל מותרין "שאין מקריבין" לפני עבודת כוכבים, היינו שאין מניחין אותם כלל בפני בע"ז אלא נותנים אותם להכוהנים, א"כ פשיטא דמותרין ואמאי היה הו"א לאוסרן, אלא בודאי מניחין אותם לפי שעה, ומ"מ כיון דנוטלין מלפניהם ונותנים לכהנים זה המעשה מוכיח דאין כוונתם לתקרובת, היינו דאין כוונתם לשם אכילת והנאת הע"ז בעצמותה, אלא הנאת נדבה הנאת ממנו שיש לה לשאר צרכי הע"ז, ומש"ה מותר וכמו שהביא הרשב"א בשם הר"י וכמ"ש הר"י בתוס' שכיון שאין מאכילין לה מותר.

וזהו שכתב הרא"ש אח"כ אבל אם היו מקריבין אותם "לעבודת כוכבים" ולא כתב לפני ע"ז, ור"ל שעושים מעשה תקרובת לע"ז, וזהו שכתב ג"כ אלא נתנו לפני עבודת כוכבים "לתקרובת", ולא כתב רק ונתנו לפני ע"ז, אלא היינו דוקא נתינה לפניו לשם תקרובת. ומה שכתב אח"כ אודות הבשר הכניסוהו

ומאבד ומשבר המקל הוא כעין הקטרה וניסוך לפניה), וחייב כיון דהוי כעין זריקה.

(ב) והנה בגמרא (ע"ז נ"א.) שבצרן מתחלה "לכך", ופירש"י וז"ל, שבצרן מתחלה לצורך עבודת כוכבים, ובבבבצרתן עבדה לעבודת כוכבים עכ"ל, משמע דבעינן שני דברים, חדא שבצרן לצורך העבודת כוכבים, והיינו כנ"ל שצריך לו להעבודת כוכבים והיא חפצה בהתקרובת, וזה כוונת בצרן "לכך", אבל זה לבד אינו אוסר כיון שרק בצר "להניח" לפני ע"ז ואין זה מעבודה לעבודה כמו שוחט "לזרוק" לע"ז, ומש"ה הוסיף רש"י שצריך ג"כ שבבצירתן גופא התכוון לעבוד הע"ז. (ואפילו להחזו"א יו"ד נ"ו י"א, לדין במקל דהוי תולדה ולא הוי כעין פנים ממש וכן בצירה, לא חשיב "להניח" עבודה רק זריקה המשתברת היא עבודה עי"ש).

והנה לשיטת הרשב"א דבעינן כעין פנים ממש, והכא נחשב כעין פנים משום דדמי לביכורים, ורק היכא דבצרן "לכך" דהיינו להביאו לביכורים להע"ז הוא דדמיא לביכורים, לשיטתו ליכא ראייה מהגמרא דבעינן בעלמא כגון בשוחט לע"ז גם כוונה להביאו לפני הע"ז, (אבל מ"מ הרשב"א בעצמו ס"ל דבעינן כנ"ל).

אבל מרש"י הנ"ל דסיים דהוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה עי"ש, משמע דאינו מטעם דהוי כביכורים וכעין פנים, אלא דהוא כדין שבר מקל לפניה, ומ"מ כתב דבעינן בצירה "לכך" דהיינו לצורך הע"ז כנ"ל לצורך תקרובת לפניה, א"כ משמע דיש הלכה דצריך לעשות שבירה לשם הבאה לפני הע"ז.

ואף ששיטת רש"י דבשבירת מקל אינו חייב רק אם עובדין אותה במקל, וא"כ קשה כאן במרקוליס (עי' רש"י במשנה נ"א: מצא בראשו) שאין דרך לעובדה בענבים האין הוי כשבר מקל לפניה, וכמו שבאמת הקשו עליו הראשונים. אבל י"ל דס"ל דאף מרקוליס ופעור עובדים אותם גם כן בדרך תקרובת דברים חשובים מלבד מה שעובדים אותם דרך בזיון, וכדמשמע בגמרא (נ"א:): השתא פעורי מפערין קמיה מים ומלח לא מקרבין ליה.

גם לשיטת הראב"ד דכל שהוא כעין זביחה אסורה אפילו אין עובדין אותה במקל, ולדידיה לא

חשוב פרכילין כעין פנים כלל כמ"ש בהדיא, ואעפ"כ אמר הגמרא שבצרן מתחלה "לכך" ולא אמר שבצרן לע"ז, מזה משמע דבעינן גם שיהיה כוונתו לשם תקרובת דהיינו לשם דורון.

וכן משמע בתוספות ר"י הזקן דכתב וז"ל, ומשני כשבצרן מתחלה לכך, פי' דכעין דורון ע"ז הן עשויין בפרכילין, כיון שמצאן הענבים והחיטים מחוברים בזמורות וביבילים יש לחוש שבשעת בצירה היה דעתו עליהן ..... מתחילה לכך עכ"ל, משמעותו דכיון שהם כעין דורון חיישינן שבצרן מתחילה לדורון (ומה שכתב לפני זה דמקל לא בת תקרובת היא כלל, היינו שאינו תקרובת בפנים כלל ואינו כעין פנים, וכדמוכח בדבריו עי"ש).

וכן משמע בשאלתות דצריך בצירה לשם תקרובת, דזה לשונו (שאלתא פ"ח) סנדל של תקרובת ע"ז היכא דעבודתיה בכך (היינו לזרוק הסנדל לע"ז) כגון אבנים של מרקוליס, והא בעינן זריקה משתברת וליכא וכו', כגון שקיצעו מתחלה לכך עכ"ל, משמע דר"ל דקיצעו לכתחלה לזרוק אותו לע"ז. אלא דאפשר לומר, דהיכא דאינו מקצעו לעבוד הע"ז בקיצוע, אז אינו נאסר משעת קיצוע כיון דאין לו כוונה לעבדו במעשה זה, ואז בעינן שיהא מחשבתו בשעת קיצוע לשם תקרובת, כדי שיהא נחשב התחלת התקרובת משעת קיצוע ומצטרפת מעשה הקיצוע להתקרובת להיות נחשב זריקה משתברת, דבלי זה אינו זריקה משתברת, אבל היכא דמכוון בשעת קיצוע לעבוד הע"ז במעשה זה אפשר דנאסר משעת קיצעה בלא מחשבה לתקרובת. אבל קצת משמע דאף אם חישב בשעת קיצוע לעבוד הע"ז במעשה הקיצוע ג"כ בעינן כוונה לשם תקרובת, דאל"כ היה לו להשאלתות לומר כגון שקיצעו מתחלה לכך או שעבדו בקיצוע אף שפירש בהדיא דאינו רוצה בתקרובתו לפניה.

(ג) והנה ממה דהקשה הגמרא (נ"א.) אלא פרכילי ענבים לא כעין פנים איכא וכו' מוכח דפרכילי ענבים אינם כיינות שמנים וסלתות דחשובים כעין פנים, וכן מוכח דפסק כן הרא"ש, דכתב בשם רש"י וכל העולין על המזבח, כיצא בהן מיקרו תקרובת ע"ז וכו', וכן (נראה שצ"ל והן) כל מיני מאכל כגון יינות שמנים וסלתות עי"ש, הרי דדילג פרכילי ענבים

ועטרות של שבלים הכתובים קודם יינות. וכן אחר זה כשהוסיף דברים שאינם כתובים במשנה וכתב וז"ל, ואע"ג דליכא זריקה משתברת וכו' כיון שכיוצא בו מקריבים בפנים כגון יינות שמנים וסלתות ומנחה ומאפה תנור ומים ומלח ונתנוה לפני ע"ז לתקרובת מיתסר עכ"ל, הרי אף דהוסיף לא הזכיר פרכילי ענבים, אלמא ס"ל דאינם נחשבים כעין פנים וכדמשמע פשוט הגמרא.

ומה שכתב אח"כ במשנה שניה וז"ל, אבל פרכילי ענבים ועטרות שבולים אע"ג דמונחים דרך בזיון אסורים, דכיון דמידי דמיכל הוא וראוי לעשות ממנו שמנים וסלתות הקריבין בפנים תלינן דלשם דורון ותקרובת הובאו שמה עכ"ל, אין רצונו לומר דנאסרין בהבאתם שמה בלי זריקה המשתברת, אלא ר"ל דבאמת דפרכילי ענבים ועטרות שבולים היינו יכולים לומר דאסורין מטעם נוי וא"כ אם מונחים דרך בזיון מותרים, אבל אין אומרים כן אלא כיון שהוא מאכל וגם שיש לו מקצת דמיון כעין פנים, אף דאינו כעין פנים, מ"מ דבר כזה אנו תולים שהגוים מביאין שם בדרך דורון ותקרובת ונאסר מדין תקרובת.

ומפני מה נאסר לא כתב הרא"ש, דסמך על מה שכתב לעיל דדבר שאינו כעין פנים בעינן משתברת, וסמך שיבין הקורא שמיידי שהיה כאן זריקה משתברת כגון בצרן לכך, והיינו שהיה חוק הע"ז לבצור לכך וממילא תלינן שבצרן לכך, אבל היכא שאין אנו יודעין שבצרן לכך ומונח דרך בזיון מותר, כיון דהוי פרכילין זריקה שאינה משתברת.

ונראה דהרא"ש ס"ל דהאי בצרן מתחלה לכך, היינו שבצרן לפני הע"ז, דאי היה משמע לו להרא"ש דאיירי שלא לפני הע"ז, א"כ היה לו להביא האי מימרא דבצרן לכך בפסקיו, וללמוד הימנו שאין צריכין לפני במעשה בצירה כמו שאין צריכין לפני במעשה שחיטה.

ולא מסתבר לומר דהרא"ש סמך שנלמוד מעצמינו בצירה משחיטה, דהא חזינן (ע"ז נ"ט): דאפילו בניסוך דהוא עבודה גמורה ולא רק מעין עבודה ס"ל לרבי יהודה בן בבא ורבי יהודה בן בתירא שאין מנסכין יין אלא בפני ע"ז, ואף שהת"ק פליג עליהו וס"ל דמנסכין שלא בפני ע"ז והלכה כמותו,

מ"מ אפשר דמודה בבצירה שאינה עבודה גמורה אלא מעין עבודה שצריכה להיות דוקא לפני, וכמו שאמר רב שבר מקל לפני, וא"כ אם למידין מגמרא זו דבצירה אינה צריכה לפני היה לו להרא"ש להביא ראיה ממנה.

ולכן נראה דס"ל להרא"ש דגם בצירה צריכה להיות בפני הע"ז כמו שבירת מקל, וכל שהיא בפניה בודאי נעשית לשם תקרובת. ואין זה דוחק מה שאנו תולין שהיה הע"ז בכרם בשעת בצירה, חדא דכיון דמה שאנו תולין הוא משום דחוק הע"ז כך הוא שיבצור לפני, א"כ בודאי הביא שם ע"ז שלו לעשות הבצירה, דאף שהיה בית עבודה זרה לכל מין ע"ז, מ"מ כל איש ואיש היה ג"כ ע"ז קטנה בביתו שהיה עובד אותה, וכמ"ש רש"י (ויקרא כ"ו ל') ונתתי את פגריכם על פגרי גלולכם, תפוחי רעב היו ומוציאים יראתם מחיקם ומנשקים אותם וכרסו נבקעת ונופל עליה עי"ש. ומכ"ש הכא במרקוליס שהיא שלשה אבנים, יכולים כל אחד לעשותו בכרמו.

וכיון דביארנו דלהרא"ש פרכילי ענבים אינו מטעם ביכורים כלל, אלא הוא תקרובת שאינו כעין פנים, א"כ פירושו של בצרן "לכך" הוא כפשוטו, דהיינו שבצרן לשם תקרובת, כמו שכתב רש"י כנ"ל, ובמה שעושים השבירת מקל לפני רואין שנעשית לשם תקרובת כנ"ל.

והטור (יו"ד קל"ט) ג"כ כתב כמו הרא"ש, וז"ל, ותקרובת כל שכיוצא בו קרב על המזבח כמו כל מיני מאכל כגון בשר יינות שמנים וסלתות מים ומלח אם עשה ממנו תקרובת שהניחו לפני לשם תקרובת נאסר מיד וכו' אבל בדבר שאין מקריבין ממנו בפנים אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת והיא דרך לעבדה באותו דבר אע"פ שאין דרך לעבדה בזה הענין עכ"ל, הרי שלא מנה פרכילי ענבים ושאר פירות שבעת המינים בשם תקרובת שכיוצא בו קרב על המזבח, וא"כ גם אליבא דידה אין הדין בצרן לכך מדין מיוחד דביכורים (כרשב"א הנ"ל) אלא כפשוטו דכל מעשה המשתברת צריכה להיות לשם תקרובת ודורון להע"ז. גם הטור לא הזכיר דבצרן לכך יכול להיות שלא בפני הע"ז א"כ

מסתבר דס"ל ג"כ דבעינן בפניה כמו שבירת מקל, כמו דס"ל להרא"ש.

ומלבד מה שאמרנו דדבר שאין כוונתו להביאו לפני הע"ז חסר לו שם תקרובת, אפשר גם לומר דאפילו דבר שכוונתו להביאו לפני הע"ז, מ"מ אם הוא דבר "שאינ דרכו להביאו" לפני הע"ז אינו נקרא בשם תקרובת, והוא עפ"י דברי הר"ן. דהנה כתב רש"י (ע"ז נ: בד"ה שבר מקל לפניו) דשבר מקל לפניו אינו חייב רק אם עובדין אותה במקל, וכתב בטעמא דמילתא דז"ל, דלא שייכא בפנים, והר"ן הסביר דבריו דז"ל, דכי אמרינן דשבר מקל לפניו הויא תולדה דזביחה ה"מ כשעובדין אותה במקל וכן פירש רש"י ז"ל, דמשום דמקל לעבודת כוכבים זו כבהמה בפנים הוי שבירתו תולדה דזביחה, אבל כשאין עובדין אותה במקל כלל לא עכ"ל, וכן פירש הרמב"ן והריטב"א ורבינו יונה (מובא בריטב"א). ולפי זה אפשר ג"כ דדבר שאין מכניסין אותו כלל לפני הע"ז אין לו שם בהמה אף שעובדין אותו בזה הדבר, דלא דמיא לבהמה שעושין בה עבודת פנים, וכ"ש דבר שמקפידין שלא להכניסה בפני ע"ז דאין לו שם בהמה, וממילא אינו חייב ולא נאסר בעבודה שעושין באותו דבר.

היוצא מדברינו, דלהיות נחשב בצירה ושבירה מעשה תקרובת צריך להיות כוונתו לשם הבאת פנים לדורון, וכן משמע מהחזון איש (יו"ד סימן ס' אות כ"א) וז"ל, ובתוס' נ"ב: ד"ה כיון, פירש כלים דבגמרא שם היינו של תקרובות, צ"ל נמי שעשו כלים מתקרובות (היינו ממה שרוצה להקריב) "ובשעת תקרובתן" שברן לפני כו"מ עכ"ל, הרי שלא כתב החזו"א שבר כלי לפניו כלשון שאמר רב בגמרא, מוכח דס"ל דמה שאמר הוא "ובשעת תקרובתן" הוא כוונת רב במה דאמר שבר מקל לפניו, דהיינו שבשעת השבירה היה כוונתו לתקרובת.

ג. תקרובת כלים יש להם ביטול או

לאו.

(א) ביו"ד (סימן קל"ט) כתב הב"ח (אות ג') וז"ל, והיכי דמי נוי וכו', שם בתוספות וברא"ש נסתפקו בנרות, דאי הוי תקרובתה אין צריך ביטול, דכיון דלא הוי כעין פנים אין לו דין תקרובת, ואי הוי נוי צריך ביטול, ורבינו כתב להחמיר דהוי נוי וצריך ביטול. ואיכא להקשות הלא אם הנרות תקרובת נמי לא מהני ביטול, שהרי הכהן היה מדליק הנרות בפנים בכל יום. וי"ל דלענין ביטול בעינן דוקא דבר מאכל, כדכתיב קרא ויאכלו זבחי מתים דמיניה ילפינן דתקרובת עבודה זרה אין לה ביטול, ודוקא בתקרובת כעין זביחה כדכתיב זבחי מתים עכ"ל הב"ח.

ולכאורה דבריו תמוהים, דהלא התוספות והרא"ש כתבו בהדיא דאי הוי הנרות תקרובת אין צריך ביטול כלל דלא הוי כעין פנים כמו שכתב הב"ח בהדיא, וטעמא דכיון שאין קרבינ ע"ג המזבח לא הוי כעין פנים, דבעינן כעין פנים דמזבח וכמו שכתב התוס' (ע"ז נ. בד"ה בעינן כעין פנים) בהדיא וז"ל, כעין זביחה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח וכו' וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תערובת עבודת כוכבים.

וצריכין לומר דהב"ח לא בא לפרש דברי הרא"ש, אלא דהקשה לפי סברת עצמו דס"ל דכיון דהדליקו בפנים חשוב כעין פנים, א"כ האיך מנהג העולם להתיר נרות הלא אין ביטול מועיל לתקרבת, וע"ז חידש וכתב דיש שני דיני תקרובת, חדא דתקרובת אסור בהנאה, והלכה זאת היא בכל שהוא כעין פנים אפילו בדברים שאינם אוכלים, ודין שני הוא דתקרובת אין לו ביטול, והלכה זו היא דוקא בדבר שהוא מאכל, לכן נרות אע"פ שנאסרו מחמת דין הראשון, יש להם ביטול דאין להם הלכה שניה.

(ב) והנה כתב הבית יוסף (סימן קל"ט) וז"ל, ודע שדינים אלו ליתנהו אלא לדעת הסוברים שלא נאסר הנמצא בבית עבודה זרה אלא א"כ הוא דבר הראוי ליקרב ע"ג המזבח, אבל לפי מה שכתבתי בסמוך בשם הרמב"ם נראה דאפילו דבר שאינו קרוב ע"ג המזבח אסור אם נמצא במקום עבודתם, וא"כ הני נרות נמי אם הכניסום במקום עבודתה תקרובת נינהו ולית להו ביטול עכ"ל הבית יוסף והסכים עמו הב"ח וכתב וז"ל, וכל בעל נפש יש לו להחמיר, ולא דוקא

משמשיה משמשיה מותרים, כמו שנכנס בכלל הזה גם נוי ע"ז.

וכן מוכח מהא דכתב הרמב"ם (שאר אבות הטומאות פ"ו ה"ז) וז"ל, תקרובת ע"ז מטמאה במגע ובמשא כנבילה ושיעורה בכזית, כל דבר שמקריבין לה בין בשר בין שאר אוכלין ומשקין הכל כנבילה שהכתוב קראן זבחי מתים, ואע"פ שאין תקרובת ע"ז של "אוכלין" בטלין לעולם להתירה בהנאה אם בטלה הרי זו ספק לטומאה, אבל כלי שהוא תקרובת ע"ז שביטלו טהור וכן ע"ז ומשמשיה שביטלו טהורין עכ"ל.

הנה משמע מדבריו דדוקא תקרובת של אוכלין אינה בטילה, אבל תקרובת של כלים יכולים לבטל, דאל"כ הול"ל ואע"פ שאין תקרובת ע"ז בטלין לעולם להתירה בהנאה מ"מ אם בטלה תקרובת של אוכלין הרי זו ספק לטומאה ואם בטלה תקרובת של כלי טהור. אלא ודאי ס"ל דדוקא תקרובת של אוכלין אינן בטלין אבל תקרובת של כלים בטלין. והא דקרא כאן לתקרובת של כלים בשם תקרובת ובעלמא לא קרא להן בשם תקרובת, היינו להורות שלגבי דין טומאה יש לתקרובת כלים החומרא דתקרובת אוכלים שמתמאה גם במשא.

ג) ונראה דהרמב"ם תמך יסודו דיש ביטול לתקרובת כלים על הא דאיתא (ע"ז נ"ב), בעי מיניה רבי יוחנן מרבי ינאי, תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו, מי מהניא להו ביטול לטהרינהו מטומאה או לא, ותיבעי ליה כלים, כלים לא קמיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה טומאה נמי בטלה, כי קמיבעיא ליה אוכלין, ותיבעי ליה עבודת כוכבים גופה, עבודת כוכבים גופה לא מיבעיא ליה כיון דאיסורה בטיל טומאה נמי בטלה, כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי, כיון דאיסוריה לא בטיל כדרב גידל טומאה נמי לא בטלה, או דילמא איסור דאורייתא לא בטיל טומאה דרבנן בטיל, תיקו עכ"ל הגמרא.

והנה פשטות לשון הגמרא דאמר ותיבעי ליה כלים היינו כלים דומיא דאוכלין שדיבר בו רבי יוחנן, דהיינו כלים של תקרובת, וכן פירשה הרמב"ם (שאר אבות הטומאה הנ"ל), וס"ל כרש"י דמה שאמר

בנרות אלא בכל הדברים שהיו בבית תרפותם איכא משום תקרובת ע"ז, דשמא נכנסו במקום עבודתה ואין להם ביטול כלל לדעת הרמב"ם עכ"ל. גם הש"ך (יו"ד קל"ט סק"ג) הסכים לדבריהם.

ואיני מבין דבריהם הקדושים, דלכאורה מוכח דהרמב"ם ס"ל כסברת הב"ח דכל תקרובת שאינו מאכל אף שהוא אסור בהנאה, דמרבין דבר שהוא כעין זביחה לאיסור, מ"מ רק במידי דאכילה ושתייה אין דין ביטול כיון דפשטיה דקרא איירי במידי דמאכל (וגם במשקה דהוקש למאכל כדאיתא בע"ז כ"ט:).

דהנה הרמב"ם כתב (הלכות עבודת כוכבים פ"ז הט"ו) וז"ל, בשר או יין או פירות שהכניסו להקריבם לעבודת כוכבים לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכניסום לבית עבודת כוכבים עד שיקריבום לפניה. הקריבום לפניה נעשו "תקרובת" ואע"פ שחזרו והוציאו הרי אלו אסורים לעולם עכ"ל, הנה מה שכתב הרי אלו אסורים "לעולם" רצונו לומר דאין להם ביטול. (ועי' חזון איש יו"ד סימן נ"ו אות ז' דמפרש דבשר ויין אסורין משום נוי, והוא פלאי דא"כ לא היה נאסר לעולם).

וכן בהלכות שחיטה (פ"ב הי"ד) כתב וז"ל אבל אם שחט לשם מזל הים וכו' הרי זו אסורה בהנייה ככל "תקרובת" ע"ז עכ"ל. וא"כ מה שכתב (הלכות ע"ז פ"ח ה"ט) ותקרובת עבודת כוכבים אינה בטילה לעולם עי"ש, קאי גם על דין זה.

אבל בדין דכעין זביחה (ע"ז פ"ג ה"ד) כתב וז"ל, עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל, שבר מקל בפניה חייב ונאסרת עכ"ל, הנה לא כתב שנאסרת לעולם, וגם לא כתב שיש להמקל שם תקרובת, וא"כ אינו נכלל במה שכתב (שם פ"ח ה"ט) ותקרובת עבודת כוכבים אינה בטילה לעולם עי"ש (ואף שבהלכות שאר אבות הטומאות קרא לכלי בשם תקרובת מ"מ א"א לומר דסמך כאן במה שלא כתב עדיין, וגם שהוא במקום שלא יעלה על דעת הקורא ליתן לב ללמדו משם, והרמב"ם כתב בהקדמתו שכתב ספר זה שלא נצריך ללמוד בתלמוד, ועי' עוד למטה), א"כ משמע דיש לו ביטול, דכיון דאין להם שם תקרובת נכלל במה שכתב הרמב"ם (שם) ביטל

כשהוא כעין פנים דהיינו מאכלים שנותנים על המזבח אז התקרובת אינו בטל, וכאן דהיא אבנים מהני הביטול.

ועי' בריטב"א שהביא בשם הראב"ד דיש סברא לחלק בין תקרובת לתקרובת וז"ל, בעינן כעין פנים וליכא, וא"ת אם כן אפילו ישראל שהביאם וחפה בהם דרכים יהיו מותרות, תירוצ' הראב"ד דכי מהני מה שאינו כעין פנים היינו ענין שיהא לו ביטול אבל מ"מ ביטול הוא צריך כע"ז ע"ש, והיינו אפשר כנ"ל דנאסר משום תקרובת כמו למאן דפרשי משום דהוי כעין זריקה אף דאינה משתברת, אבל מהני ביטול דפשטות הקרא קאי על אוכלים.

ובאמת רבי יוחנן הוא אחד ממאן דלא פרשי וא"כ ס"ל דתקרובת כלים יש לה ביטול, ולפיכך פירש הרמב"ם דמה דאמר הגמרא דתקרובת כלים יש לה טהרה במקוה דהיינו דמהני ביטול.

אבל הראב"ד פירש (בדף נ"ב). דמה דאמר הגמרא יש לה טהרה במקוה היינו מקוה ממש, וכתב דלא מהני ביטול לתקרובת כלים, וצריכין לומר דס"ל דאף דבתחילת הסוגיא היינו צריכין לחלק בין תקרובת לתקרובת כנ"ל, מ"מ כיון דמסקנת הגמרא (בדף נ"א). דאבני מרקוליס מצד תקרובת לא נאסרו דבעינן זריקה משתברת וגם ס"ל להגמרא שם דנאסרו משום ע"ז עצמה, וא"כ לא מוכח עוד דפליגי מאן דלא פרשי על סברת מאן דפרשי דגם בתקרובת כלים לא מהני ביטול, ומש"ה מסקנת הראב"ד דלא מהני ביטול לכל דיש לו שם תקרובת ואפילו כלים.

ועכשיו מצאתי בשער המלך (הלכות לולב פ"ח ה"א) שתמה ג"כ על הבית יוסף והכריח דלהרמב"ם יש חילוק בין תקרובת לתקרובת, אלא דהוא אינו מחלק בין כלים למאכל אלא מחלק דתקרובת שהוא כעין פנים אסור ואין לה ביטול ותקרובת שאינה כעין פנים דהיינו שאינה זריקה משתברת ג"כ אסור אלא דמהני לה ביטול (ועי"ש בפנים יישוב הסוגיא נ"א). ולפי דבריו בשבר מקל לפני ע"ז כיון דהוי כעין זבח דקרא אין לו בטילה עולמית, אבל מלשון הרמב"ם נראה דהוא מחלק בין כלים לאוכלים כמו שכתבתי לעיל, וא"כ גם בשבירת מקל לפנייה מהני ביטול.

הגמרא כיון דאית להו טהרה במקוה, דמקוה ידידה היינו דיש לו ביטול, ודלא כתוס' (נ"ב: בד"ה כיון) דס"ל דפירושו כפשוטו דהיינו טבילה, דלפירש התוס' קשה תינח כלי שטף כלי חרס מאי איכא למימר, ומש"ה פירש דהיינו דאית להו ביטול כפירש"י, וא"כ מוכח דכלים שנאסרו יש להם ביטול.

וכן משמע ממה דאמר שם כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי כיון דאיסוריה לא בטיל וכו', דלכאורה אמאי הוצרך לומר של אוכלים, הלא מקודם כשאמר ותיבעי ליה עבודת כוכבים גופה, לא הכפיל לומר עבודת כוכבים גופה של אוכלין, וא"כ גם בתקרובת לא היה צריך להוסיף "של אוכלין" אלא היה לו רק לחלק דעבודת כוכבים יש לה ביטול, כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים מאי כיון דאיסוריה לא בטיל וכו', אלא משמע דס"ל להגמרא כאן דרך תקרובת של אוכלין אינן בטילין.

ובאמת נראה דהרמב"ם ס"ל דבהא פליגי (שם נ). איכא דרבנן דפרשי ואיכא רבנן דלא פרשי, דאיתא מ"ט דמאן דפריש סבר לה כי הא דאמר רב גידל וכו' מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה בטילה עולמית וכו', ומאן דלא פריש אמר בעינא כעין פנים וליכא ע"ש, ולכאורה קשה דאם פירושו של בעינא כעין פנים וליכא, הוא דלא חשוב אבני מרקוליס לתקרובת כלל, א"כ אמאי הוצרכו לביטול כלל וגם אם חפה ישראל יהיה מותר, ובאמת דבר זה הוקשה לתוס' (בד"ה בעינן) וכתב וז"ל, הלכך הני אבנים לא הוו תקרובת מיהו איתסורי הוא דמתסרי משום דנעשים עבודת כוכבים עצמה כדלקמן בשמעתינן ובעבודת כוכבים מהני ביטול, והא בטלו דחפו בהן דרכים ע"ש.

אבל הרמב"ם לא ניחא ליה בזה, דא"כ היה לו הגמרא להקשות כאן אלא מעתה אבני בית מרקלית במה יאסרו, ולא להמתין עד אחר שחידש רב דבעינן זריקה משתברת, ומש"ה פירש דלכ"ע לא בעינן זריקה משתברת ואסור משום תקרובת כמו דהקשה אביי זרק נמי הוה ליה כעין זריקה, אלא דפליגי אם תקרובת שאינה אוכלין יש לה ביטול, מאן דפרשי סבר דאין לה ביטול כדרב גידל, ומאן דלא פריש סבירא ליה דרך

ואפשר ג"כ לפרש דברי הראב"ד כדברי השער המלך, דמאן דלא פרשי ס"ל ג"כ דתקרובת כלים אסור אלא כיון דלא הוי כעין פנים דליכא זריקה משתברת אף דיש ביטול מ"מ הוא אסור, אבל ס"ל דאין הלכה כן וכמו דמשמע מדבריו (דף נ"א:) דכתב דהא מים ומלח אסור לפני מן הקלקלן הוא משום דשמא נעשה לו תקרובת, והטעם דלא פסק כן הוא משום מאי דהקשה רבא (דף נ"ב.) אלא מעתה אבני בית מרקוליס במה יאסרו, וכולהו אמוראי שם ס"ל דאם ליכא כעין פנים מותר, אבל מ"מ כלים שחתכן מתחילה לכך דהיינו כעין שחיטה נאסרת מדין תקרובת ואין להם ביטול, ומ"מ טהרו מטומאתן כיון שיש להם טהרה במקוה.

ודע דשם תקרובת אוכלין תלוי בשעה שנעשה תקרובת, ולפיכך שחט בהמה לתקרובת חשוב כל הבהמה כתקרובת אוכל ואין לה ביטול, ולפיכך אם עשה מעורו סנדל אין לה ביטול (עי' יבמות ק"ג:).

(ד) וכן נראה דדעת רבינו חננאל כהרמב"ם, דכתב (נ.) וז"ל, ומאן דלא פריש סבר אם היא תקרובת דעבודת כוכבים כעין תקרובת פנים, פירוש כגון קרבן בהמה וכיוצא בה, הוי תקרובת, ואם לאו לא הוי תקרובת עכ"ל, ומשמעות דבריו הוא דדוקא כעין בהמה נקרא תקרובת (לענין שלא יבטל עי' בסוף הסעיף) ולא שאר דברים. וכמו שכתב הוא יותר מפורש לקמן (נ"א:) למה עובד כוכבים שחיפה באבני מרקוליס הדרכים מותרות וכו' והנני מפרקה, האי תנא דמתיר סבר בעינן תקרובת בהמה כעין תקרובת פנים בקודש, אבל תקרובת אבנים לאו תקרובת היא עכ"ל, אלמא דהחילוק הוא אם הוא בהמה או אבנים ואין החילוק אם משתבר או לו, ומ"מ גם למאן דהתיר הוא רק בעובד כוכבים אבל ישראל שהביא אסור מחמת תקרובת, דמ"מ תקרובת מקרי אלא שיש לה ביטול, וישראל אין יכול לבטל.

וכן כתב לקמן (נ"ב.) בהדיא וז"ל, תקרובת עבודת כוכבים של אוכלים מהו, פירוש אם יחזור ויבטלם בטלה טומאתן אי לא, תיבעי ליה כלים, כלים לא מיבעיא ליה כיון דאית להו טהרה במקוה כי מבטיל להו בשבורה טומאה נמי בטילה, כי קא מיבעיא אוכלין, ותיבעי ליה עבודת כוכבים גופה וכו'.

כי קא מיבעיא ליה תקרובת עבודת כוכבים של אוכלין דאיתקש למת וכו' עכ"ל, הנה הר"ח לא כתב בתיבעי ליה כלים דהיינו משמין, וא"כ תיבעי ליה כלים הוא כפשוטו דהיינו תקרובת של כלים, וכתב כיון דאית ליה טהרה במקוה כי מבטיל להו בשבורה טומאה "נמי" בטילה, והיינו דכיון דהאיסור בטילה הטומאה "נמי" בטילה, וזהו כהרמב"ם דתקרובת כלים אית להו ביטול, וכמו שפירש הר"ח סברת האי מאן דלא פריש לעיל.

(ה) ונראה דגם רש"י ס"ל כעין זה, דיש חילוק בין תקרובת אוכלים שהוא כעין פנים ממש (אלא דלרש"י נכלל בזה גם קטורת אף שיש מיני בשמים שאינן נאכלים) דאין להם ביטול, לתקרובת דברים שאינם אוכלים ונעשים תקרובת ע"י זריקה משתברת שהם נאסרים אבל יש להם ביטול.

דהנה כתב רש"י (ע"ז נ. בד"ה כעין) וז"ל, כעין פנים, זבחים שבמקדש דהוי תקרובת, כדכתיב זבח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו, אלמא דומה כלפנים קרי זבח עבודת כוכבים, ואבנים אין עובדין להם (צ"ל בהם עי' רש"י) בפנים עכ"ל, משמע דשם תקרובת (עכ"פ לדין ביטול שהסוגיא מיירי בו כאן) תלוי אם החפצא הוא דבר שעובים בו בפנים, ואינו תלוי במעשה העבודה שהוא כעין מעשה עבודת פנים. ובתוס' (נ. בד"ה בעינן) ז"ל, פירש רבי שמואל בשם רבי שלמה וז"ל, כעין פנים מן זביחה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך, וכל העולים לגבי מזבח מיקרו תקרובת עבודת כוכבים לענין שאין יכולין ליבטל והם כל מיני מאכל, וכדתנן נמי במתניתין יינות שמנים וסלתות, הלכך הני אבנים לא הוי תקרובת עכ"ל, משמעות דרק מאכלים הוא דנקרא תקרובת.

ומה שכתב ה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך, לאו היינו עבודת קיטור וניסוך אלא היינו מין שמקטירין על האשים ומין שמנסכין, דהא אמר ה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח ולא אמר דה"ה לכל שאר עבודת המזבח, משמע מזה דהיינו דברים שמקריבין על המזבח, וקיטור היינו שמן או סולת (ואפשר גם קטורת שמקריבין על מזבח הפנימי אלא שכללא דמאכלים הוא על מזבח החיצון) וניסוך

כעין זביחה דהיינו זריקה משתברת אף דנעשה תקרובת ליאסר מ"מ יש לו ביטול.

והא דפירש רש"י (נ"ב.) ותבעי לך כלים, דמיירי בנשתמשו בהן לעבודת כוכבים, ולא פירש דמיירי בתקרובת בכלים דיש להם ביטול, י"ל דס"ל דרבי יוחנן לית ליה תקרובת כלים דבעינן כעין פנים ממש, וכמ"ש הרמב"ן והריטב"א, או י"ל משום דתקרובת כלים לא שכיחי, דהוא דוקא בהתיכון לכתחלה לכך, ולא שייך למיפרך על רבי יוחנן למה בעי באוכלין הול"ל למיבעיא בכלים.

(ו) וכן נראה שהוא דעת הרא"ש, דהנה הביא דברי רש"י וכתב שם ג"כ האי לישנא וז"ל כעין זביחה דפנים וה"ה לכל שאר תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך, וכל העולין על המזבח כיוצא בהן מיקרו תקרובת עבודת כוכבים "לענין שלא יכולים ליבטל" עכ"ל, וברא"ש הוא יותר בולט האי לישנא, דהא הרא"ש הסמיך דברי רש"י על דברי רבי יוחנן שלא דיבר אודות ביטול רק אודות איסור, ומ"מ לא דילג מה שכתב רש"י "לענין שלא יכולים ליבטל".

וכן נראה ממה שהביא הרא"ש מה דאמר רב גידל אמר רב מנין לתקרובת עבודת כוכבים שאין לה ביטול, על המשנה מצא בראשו כסות, ולא כתב דבריו בסוגיא דמשנה הקודמת, והיינו להראות דדברי רב גידל בשם תקרובת שלא ליבטל קאי על מה שאמר המשנה "וכל כיוצא בו קרב לגבי מזבח", ורק אותם דברים אין להם ביטול.

וכן נראה משמעות הטור (יו"ד קל"ט) דכתב וז"ל, והיכי דמי נוי והיכי דמי תקרובת וכו', תקרובת, כל שכיוצא בו קרב על המזבח כמו כל מיני מאכל כגון בשר יינות שמנים וסלתות מים ומלח, אם עשה ממנו תקרובת, שהניחו לפניה לשם תקרובת, נאסר מיד אפילו לא עשה ממנו עבודת פנים וגם לא הקטירו ממנו כלום אלא נתנו לפניה לתקרובת נעשה זבחי מתים, אבל בדבר שאין מקריבין ממנו בפנים, אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה או כעין זריקה המשתברת וכו' עכ"ל.

ולכאורה מה שאמר הטור "נעשה זבחי מתים" הוא דברים יתירים אם פירושו הוא רק דנאסר. דאם מה שכתב אפילו לא נעשה ממנו עבודת פנים

היינו יין ומין זבחים היינו חלב או בשר. ועוד דאם רש"י חושב כאן שתי מיני תקרובת, חדא כשעושה עבודה כעין פנים וחדא כשמביא דבר שהוא כעין פנים, א"כ הול"ל תקרובת דמזבח כגון קיטור וניסוך "וכן כל" העולים לגבי מזבח, או לכתוב "וגם כל" העולים לגבי מזבח, כיון שהם שתי מיני תקרובת נפרדים.

וכן מוכח דזהו כוונת רש"י, מלשון התוס' דפליג על רש"י וכתב וז"ל, לכן נראה לפרש כעין פנים כעין זביחה וזריקה דבר המשתבר עכ"ל, משמע מזה דלרש"י הפירוש כעין פנים הוא רק דברים שמביאים בפנים, דאם פירוש רש"י הוא או מעשה שהוא כעין פנים או דבר שמביאים בפנים, אחד משניהם נקרא כעין פנים, א"כ הו"ל לתוס' למימר לכן נראה לפרש כעין פנים הוא רק כעין זביחה דבר המשתבר בלבד.

גם ממה שכתב רש"י וכל העולים לגבי מזבח "מיקרו תקרובת" עבודת כוכבים "לענין שאין יכולין ליבטל" והם כל מיני מאכל, ממה שהוסיף רש"י "לענין שאין יכולין ליבטל", משמע שיש דברים "דמיקרו תקרובת" לענין איסור (והם כל הדברים שעושים בו זריקה משתברת), אלא דלענין שאין יכולין ליבטל לא "מיקרו תקרובת" רק דברים שהם עולים על גבי מזבח והם כל מיני מאכל דוקא, וזהו דקאמר הגמרא כאן, בעינן כעין פנים, דרק מה שהוא ממש כעין פנים אין לו ביטול.

וכן מוכח ממה שכתב רש"י (נ"א.) שבר מקל לפניה חייב ונאסרת, המקל בין שעבודתה בשבירה בין שאין עבודתה בשבירה היא עבודה להתחייב, והוא תקרובת "ליאסר" כדאמרן דכעין "זביחה" היא, ולאחר זה כתב רש"י, ותקרובת לחבירתה וכו' אבל תקרובת "למהוי זבחי מתים שאין בטלין עולמית" לא הו"ל דכעין "פנים" בעינן עכ"ל, מלשוננו משמע דליאסר די במה שהיא כעין זביחה אבל שיהא זבחי מתים דהיינו שאינו בטל הוא דוקא כעין פנים ממש.

נמצא דשיטת רש"י והרשב"ם (שהסכים לרש"י) דוקא דבר שהוא כעין פנים ממש, דהיינו מה שמקריבים או מקטירים או מנסכים על המזבח נעשה זבחי מתים שלא יבטל, אבל כל שהוא רק בבחינת

נמשך למעלה דנאסר מיד אפילו לא עשה עבודת פנים, אין צריך לסיים כלל בתיבות "נעשה זבחי מתים". ואם מה שכתב אפילו לא עשה נמשך למטה למה שינה לשונו היה לו לומר נאסר, וגם לא צריך לומר כלל כיון שהיה יכול לחברו למעלה.

אלא רצון הטור בזבחי מתים הוא לומר דאין לו ביטול, ופירוש דבריו הוא זה, דתחלה כתב דכשהניחו לפניה נאסר מיד, ושלא תאמר דרק לגבי איסור די בהנחה בעלמא, אבל ליקרא זבחי מתים דלא יהא להם ביטול צריכין שתים הנחה וגם זביחה כעין מה שכתב בקרא, על זה הוסיף אפילו לא עשה עבודת פנים נעשה זבחי מתים.

ולפי זה נמצא דבתקרובת פנים כתב שני דברים, חדא דנאסר והשני דנעשה זבחי מתים, ובכעין זריקה משתברת לא הזכיר רק נאסר, ולא אמר נאסר ונעשה זבחי מתים, א"כ משמעו כמו שכתבתי בדברי רש"י דאין זה תקרובת לדין ביטול רק לדין איסור. ובאמת הבית יוסף דס"ל דאין חילוק בין תקרובת מאכל לתקרובת כלים וכמו שכתבתי לעיל, לא הוסיף תיבות זבחי מתים וכתב וז"ל, ותקרובת, כל שכיזא בו קרב על גבי המזבח כמו מיני מאכל וכו' נאסר מיד, אבל דבר שאין מקריבין ממנו בפנים אינו נאסר אלא א"כ עשה ממנו כעין זביחה עי"ש, א"כ מה שכתב לעיל דתקרובת אין לה ביטול קאי על שניהם בשוה, ולשני מיני תקרובת אין ביטול.

וכן כתב רבינו ירוחם (נתיב י"ז חלק רביעי קנ"ז ע"ד) וז"ל, וזובח בהמה בעלת מום פטור דבעינן זביחה כעין פנים, וה"ה לכל שאר תקרובת עבודה זרה "לענין שלא יבטל" דבעינן כעין מזבח וכו', ואח"כ (שם קנ"ח ע"א) סיים וז"ל, וכל תקרובת ע"ז אין לה ביטול ודוקא דבר אכילה שראוי לעשות ממנו כעין פנים, אבל אם אינו דבר אכילה יש לו ביטול אפילו שהן משמשה כדין ע"ז עצמה עכ"ל.

ז) ובמה שכתבתי בשיטת רש"י מיושב מה שהקשה החזון איש (סימן ס' אות כ' בד"ה וברש"י) עליו וז"ל, וברש"י שם (סוכה ל"ב). פירש עוד שעבודתה כלולב להעבירו בפניה או לזרקה בו, ויש לעי' הא אמרו (ע"ז נ"א). דזרק מקל לפניה אפילו עבודתה בכך אינה נאסרת דבעינן זריקה המשתברת,

ואם היה הלולב נאסר הרי זה תקרובת עכו"ם ואין לו ביטול וכתותי מיכתת שיעורו עי"ש, ולפי דברינו ניחא דאפשר דמיירי דקצר הלולב לכך דהוי תקרובת ליאסר אבל לא הוי תקרובת לענין ביטול.

ומה שכתב רש"י (יבמות ק"ג:) בסנדל של תקרובת ע"ז וז"ל, שהקריבו ומסרוהו לפניו לשם דורון עי"ש, אלמא דיש דין תקרובת שאין לה ביטול אפילו בכלים י"ל או כמ"ש הבית שמואל (אבן העזר קס"ט סקכ"ג) דכוונת רש"י הוא שעשו להבהמה תקרובת, ואין להקשות דבהמה לשון נקבה והול"ל שהקריבה ומסרה, דהא גם עבודה זרה לשון נקבה ואמר רש"י לפניו, ועוד י"ל דרש"י פירש כאן למאן דלא פרשי (ע"ז נ). דס"ל דאף כלים ואבנים דתקרובת אין להם ביטול דלא בעי כעין פנים.

ח) אבל שיטת התוס' (ע"ז נ"ב: בד"ה כיון) דתקרובת כלים אין להם ביטול, ותוס' לשיטתו, דהא כתבו (נ. בד"ה בעינן) דמה דאמר הגמרא בעינן כעין פנים דלא ליבטל, פירושו הוא כעין זביחה וזריקה דבר המשתבר עי"ש, וא"כ הא קאמר הגמרא בהדיא אפילו למ"ד דלא פרשי, דאם הוא כעין זביחה דנעשה זבחי מתים ואין להם ביטול. והיה אפשר לומר דאין תלוי זה בזה, דנוכל לומר דאפילו אם פירוש דכעין פנים הוא זביחה וזריקה המשתבר, מ"מ לענין שם תקרובת שאין יכולין ליבטל הוא דוקא בשבירת דבר הבא לפנים, כגון לישא לצורך לחם תקרובת, אלא דהתוס' לא ס"ל כן, אלא כל שהוא כעין זביחה נעשית תקרובת שלא ליבטל.

וכן דעת השאלתית (שאלתא פ"ח) כתוס', שכתב דסנדל של תקרובת איירי בקיצעו מתחלה לכך, וכן דעת הריטב"א (נ"ב: בד"ה כי) והראב"ד (ע"ז נ"ב:).

ד. תקרובת שהדין הוא שאין לה ביטול, אם הוא דאורייתא או דרבנן.

א) הנה איתא (ע"ז נ"ב:) כי קא מיבעיא ליה תקרובת לעבודת כוכבים של אוכלין מאי, כיון דאיסוריה לא בטיל כדרכ גידל טומאה נמי לא בטלה,

והא דתקרובת אסור בהנאה להרמב"ם, היינו כיון דיש גילוי בפסוק ויאכלו זבחי מתים, דהזבח נתעב עכ"פ באכילה מחמת שייכותו לע"ז ויצמדו לבעל פעור, וכמ"ש ג"כ שהוא ענין ע"ז בפסוק אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם, ממילא נאסר בהנאה דנכלל בפסוק לא ידבק בידך מאומה מן החרם ובפסוק לא תביא תועבה אל ביתך, וכמ"ש הרמב"ם בעצמו (ע"ז פ"ז ה"ב) עי"ש.

ונמצא ג"כ דלרבנן כיון דקרא דזבחי מתים לא איירי במת אדם רק בנבילה, ממילא אין כאן דרשה דמה מת אין לו בטילה לעולם, דהלא בין איסור נבילה ובין טומאת נבילה יש לו בטילה, (ולפיכך באמת הרמב"ם לא הזכיר דרשה דזבחי מתים בדין ביטול כלל). וכיון דאין שום דרשה לאסור לעולם א"כ בודאי מן התורה יש לתקרובת ביטול, וכמ"ש בתשובות הב"ח (ישנות סימן קי"ב) דמאחר שהתורה התירה ע"ז ומשמשיה כשבטלה ה"ה תקרובת ע"ז יש לה ביטול אי ליכא קרא לאסור, וא"כ צריכין לומר לרבנן הא דתקרובת אסור לעולם הוא מדרבנן בעלמא.

ובפרט דכן מסתבר להרמב"ם דכתב (שם) וז"ל, עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך, וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שנים, אחת משום ולא תביא, ואחת משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם עכ"ל, דכיון דאיסור הנאה דכל עניני עבודת כוכבים למידין מפסוק אחד, א"כ מסתבר דלכולם יש דין אחד מן התורה כל זמן שאין כאן דרש דאורייתא להיפך, וכיון דע"ז ומשמשיה יש להם ביטול כמו כן תקרובת יש לה בטילה מדאורייתא.

ואין להקשות הלא הרמב"ם (ע"ז פ"ח ה"ט) כתב עבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה לעולם וכו' ותקרובת עבודת כוכבים אינה בטלה לעולם עי"ש, וכיון דכולל דין ביטול תקרובת יחד עם דין עבודת כוכבים של ישראל דאינה בטלה מדאורייתא, מסתמא גם תקרובת אין לה ביטול מדאורייתא, דזה אינו, דהלא כתב שם דעבודת כוכבים של עובד כוכבים שבאת ליד ישראל אין לו ביטול ואסורה לעולם, וזה הוא רק מדרבנן אטו עבודת כוכבים של ישראל.

או דילמא איסור דאורייתא לא בטיל טומאה דרבנן בטיל עכ"ל הגמרא. קצת משמע מזה דהא דאין לתקרובת ביטול הוא מדרבנן, דבשלמא אם עצם הדין דלית ביטול הוא מדרבנן, יש סברא לומר דהא דהחמירו רבנן הוא בדבר שאיסורו דאורייתא, דכיון דמן התורה נאסר המשיכו רבנן האיסור ואמרו דאסור לעולם ולא מהני ביטול, אבל טומאה דכל הטומאה דרבנן לא החמירו רק בזמן דנקרא תקרובת דאורייתא דהיינו קודם ביטול. אבל אם נאמר דהא דלית ביטול הוא דאורייתא, א"כ ליכא חילוק בהחפצא בין קודם ביטול לאחר ביטול, א"כ אמאי בטלו חכמים הטומאה בביטולו. אבל מ"מ אף דמסתבר צריכין לברר זה בראשונים.

(ב) הרמב"ם (שאר אבות הט פ"ו ה"ז) כתב וז"ל, תקרובת ע"ז מטמאה במגע ובמשא כנבילה ושיעורה בכזית, כל דבר שמקריבין לה בין בשר בין שאר אוכלים ומשקין הכל כנבילה שהכתוב קראן זבחי מתים עכ"ל, והקשה בראש יוסף (חולין י"ג: בד"ה עוד ראיתי) וז"ל, לא ידענא כוונתו אם אי (איכא) אסמכתא דמת, באהל נמי לטמא מדרבנן כר"י בן בתירה, ורבנן לא דרשי כלל לענין טומאה הך היקשא כמ"ש התוס' כאן, וטומאת מגע ומשא הם עצמם החמירו מדרבנן, א"כ לאיזה צורך הביא היקשא דמת וצ"ע.

ונראה דהרמב"ם ס"ל דגם לרבנן למידין טומאת מגע ומשא מאסמכתא דזבחי מתים, אלא דלריב"ב פירוש זבחי מתים הוא דהוקשו למת אדם, וממילא מטמא אף באהל, אבל לרבנן פירוש זבחי מתים הוא כזבחים שמתו הן עצמן, דהול"ל כנבילה. ואף שלמידין דין טומאה משם זבחי מתים, מ"מ הכריח הגמרא (ע"ז ל"ב:) דהמשנה כריב"ב ולא כרבנן, דהמשנה אמר והיוצא אסור, דהיינו אסור בהנאה, מפני שהוא כזבחי מתים, ובשלמא לריב"ב איסור הנאה מרומז בזבחי מתים, דהיינו מת אדם דאסור בהנאה, אבל לרבנן דזבחי מתים היינו נבילה, הלא נבילה מותר בהנאה, וממילא א"א לדמות ולומר הבשר אסור בהנאה כזבחי מתים. (ולפיכך באמת הרמב"ם לא הזכיר הרמז דזבחי מתים לענין הנאה רק לענין טומאה).

ג) ושיטת רש"י (ע"ז מ"ח: בד"ה ועבר תחתיה טהור) דאפילו לריב"ב טומאת תקרובת הוא דרבנן, וכתב שם וז"ל, וקרא דמייתנין בגמרא אסמכתא בעלמא היא וכו' עכ"ל, ומשמע דס"ל דאפילו האיסור תקרובת דמרומו בקרא הוא אסמכתא, דרש"י לא חילק בין איסור לטומאה כמו שחילקו התוס' (ע"ז ל"ב: בד"ה והיוצא אסור), ועוד משמע מרש"י (שם ל"ב: בד"ה מה מת מטמא באהל) דלרבנן אפילו לגבי האיסור לא דרשינן האי אסמכתא, דס"ל לרש"י שם דהדיוק דהוא כריב"ב הוא ממה דמשמע דאיסור הנאה יכולין למילף מזבחי מתים, וזה דלא כרבנן דלהם אין יכולין למילף איסור הנאה משם דלא ס"ל האי אסמכתא כלל (ועי' תוס' והראשונים שם).

והנה הרמב"ן והריטב"א כתבו דלרש"י רבנן דריב"ב לא ס"ל דתקרובת אסור בהנאה והקשו עליו עי"ש בדבריהם, אבל י"ל דלרש"י בין רבנן ובין ריב"ב ס"ל דאיסור הנאה דתקרובת הוא מפסוק זובח לאלהים יחרם, וכמו דמשמע מרש"י בעצמו (ע"ז נ. בד"ה כעין פנים), והוא כמ"ש בהרא"ה דשני דינים יש בהאי קרא, חדא לענין חיוב העובד וחדא לענין תקרובת עי"ש להרא"ה לשיטתו, והיינו דמה שכתב יחרם קאי בין על העובד ובין על הנעבד, ומזה למידין דתקרובת אסור מן התורה לכ"ע, ומה דאמר הגמרא כריב"ב היינו דמלשון המשנה דאסור מפני שהוא כזבחי מתים משמע דמרומו האיסור בהאי קרא וזה ע"כ כריב"ב, דלרבנן כיון דליכא טומאת אהל ע"כ לא דרשינן האי אסמכתא דזבחי מתים כלל, (או לרבנן האי זבחי מתים היינו נבילה כמו שכתבתי להרמב"ם וממילא אין מרומו בו איסור הנאה).

ולפי הנ"ל לרבנן ליכא למדרש כלל מה מת אין לו בטלה אף תקרובת אין לה בטלה, ואפילו נאמר דהלכה כריב"ב מ"מ לרש"י הפסוק לדידיה אסמכתא גמורה וא"כ הא דתקרובת אין לה בטלה לכ"ע הוא רק מדרבנן.

ד) ושיטת התוס' (חולין י"ג: בד"ה תקרובת) וז"ל, ונראה לפרש דלענין איסור לא פליגי, דמקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה, דהא כתיב אכילה בקרא ויאכלו זבחי מתים, ובטומאה הוא דפליגי, דרבי

יהודה בן בתירא מקיש לגמרי למת אפילו לענין טומאה, וכן משמע דריב"ב לא נקט אלא טומאה, וגבי בשר היוצא דמוקי לה כריב"ב משום דקתני מפני שהוא כזבחי מתים דלא הוה צריך למיתני כיון דתנא אסור, אלא מיתור לשון משמע דמטמא באהל המת וכו' עי"ש.

והנה הרמב"ן והרשב"א והריטב"א ותוס' הרא"ש כתבו ג"כ כמו התוס' דרבנן דרשי ההיקש לגבי איסור, ומדברי הרמב"ן שכתב וז"ל, ועוד דלקמן פרק רבי ישמעאל "כולי עלמא" אית להו דתקרובת ע"ז אסור בהנאה עי"ש, משמע דס"ל דגם האי דינא דתקרובת לית ליה ביטול קאי אליבא דרבנן.

דנחזי אנן, האי "כולי עלמא" מאי פירושו, אם כוונת הרמב"ן על כל האמורים דשם, וס"ל דכיון שפסקו דאסור בהנאה בודאי זהו שיטת החכמים, דאל"כ לא היו פוסקים כריב"ב (אף דיש סתם משנה כוותיה, ויהיה זה שלא כדברי הריטב"א שפסק כריב"ב), א"כ משמע דגם דברי רב גידל אמר רב דלית ליה ביטול הוא אליבא דרבנן.

ואי אין כוונת הרמב"ן על האמורים כמו רב ורבי יוחנן, דאין להביא ראיה מהם דאפשר דפסקו כריב"ב (וכמו שבאמת פסק הריטב"א), אלא כוונתו במה דאמר "כולי עלמא" הוא בין רבנן דפרשי ובין רבנן דלא פרשי (ע"ז נ.), וראיתו דלכ"ע אית להו איסור הנאה ממה שאמר הגמרא בטעמא דאיכא דלא פרשי הוא משום דבעינן כעין פנים וליכא, ולא אמר הגמרא הטעם דלא פרשי משום דס"ל כרבנן דתקרובת אינו אסור בהנאה, ועכ"פ היה לו להגמרא לומר איבעית אימא דפליגי אי אסור בהנאה, ומדלא אמר מוכח דלכ"ע אסור בהנאה, א"כ לפי סברא זה גם מוכח דלכ"ע תקרובת אין לו ביטול, דאם לחכמים יש לה ביטול, א"כ הו"ל להגמרא לומר דמאן דלא פרשי הוא משום ס"ל דכל תקרובת יש לה ביטול, ועכ"פ היה לו לומר ואיבעית אימא דפליגי אי תקרובת יש לה ביטול, ומדלא אמר מוכח דלכ"ע אין לה ביטול (ומש"ה אמר הגמרא רק דפליגי אם בעינן כעין פנים).

וכן משמע מלשון הריטב"א דכתב וז"ל, קשיא טובא דהא לעיל אסרו יינן של גוים בהנאה במשנתנו, ולא אמרו דתהוי ריב"ב, וכן בעורות

דהיתור בא ללמד שהבשר הוא כזבחי מתים דאסור לעולם, דאין לתקרובת ביטול לעולם, וא"כ אפשר דהמשנה גם לרבנן, וצ"ע.

והנה אפילו נאמר דגם הא דאין ביטול הוא דין דאורייתא, מ"מ מסתבר לומר להני ראשונים הנ"ל, דכל דין איסור תקרובת הוא רק בדבר שהוא מאכל, דכיון שנכנס בגדר "ויאכלו" זבחי מתים לגבי איסור וחל עליו איסור אכילה, אז ג"כ חל איסור הנאה, אבל דבר שאין בו איסור אכילה אפשר שאין בו איסור הנאה מן התורה אלא מדרבנן.

ועוד כדכתב הרשב"א (ע"ז נ"א: בד"ה יינות) דבאמת פשטות פסוק דזבחי מתים הוא דבר שיש בו שני דברים יחד, שהדבר הנאסר הוא כעין פנים וגם נעשה בו עבודה כעין פנים, אלא (דלרב) נעשה תקרובת היכא דדומיא דזבחי מתים מצד השבירה אף שאינו כעין פנים, וה"ה אם החפץ כעין פנים אף שלא נעשה כעין עבודת פנים עי"ש, וא"כ אפשר כיון דאינו ממש כעין זבחי מתים הוא רק תקרובת דרבנן ולא דאורייתא, ואפילו נאמר שהוא דאורייתא ג"כ מ"מ מה שאין ביטול אפשר דמדאורייתא קאי רק על פשטות הקרא זבחי מתים ממש היינו שהוא דומה בשני צדדים, אבל בצד אחד הוא דרבנן.

ה. אם בעינן כעין זריקה או כעין שבירה לפני העבודה זרה

(א) איתא (חולין מ.) אמר רב הונא היתה בהמת חבירו רבוצה לפני עבודת כוכבים כיון ששחט בה סימן אחד אסרה, ובתוס' (בד"ה לפני עבודת כוכבים) וז"ל, אין לפרש דוקא לפני עבודת כוכבים וכרבי יהודה בן בבא דאמר לקמן אין מנסכין יין אלא לפני עבודת כוכבים וה"ה שאר עבודות, דנראה דדוקא לענין ניסוך קאמר, דבכל דוכתא דאיירי בשוחט לא נקט לפני עבודת כוכבים, ועוד וכו' עי"ש. ולפיכך הטור והמחבר ג"כ דקדקו שלא לזכור תיבת לפני (י"ד סימן ד') בדין שוחט לעבודת כוכבים, וכן הטור (י"ד סימן קכ"ג) לא הזכיר לפניו ביין נסך, רק כתב

לבובין, וכן "בכל" מקום שאמרו דתקרובת ע"ז אסור בהנאה עכ"ל, ג"כ משמע דקאי גם על דינא דתקרובת אין לה ביטול, דהא גם על דינא דרב גידל אמר רב לא אמר הגמרא דלהוי כריב"ב. וכן כתב התוס' הרא"ש בהדיא דרבנן מודי דלית להו ביטול. וכן כתוב בתוס' הר"ש משאנץ בהדיא.

והנה הרמב"ן הריטב"א כתבו שניהם דבר אחד, וז"ל הריטב"א, וא"ת ומ"ש דדרשי רבנן זבחי מתים לאיסור הנאה בלחוד ולא לטומאה, דהא אין היקש למחצה, ויש לומר דסבירא להו דכיון דבקרא כתיב אשר חלב זבחימו יאכלו דוד ג"כ אמר ויאכלו זבחי מתים, מכלל דלענין אכילה הוא דאיתקש, ובא דוד ופירש שיש בלשון הזה איסור הנאה כמתים, אבל לטומאה לא איתקש, וריב"ב סבר דלגמרי איתקש וכו' עי"ש.

והנה התוס' (חולין הנ"ל) כתבו דלריב"ב טומאות אהל דאורייתא, משמע דדברים דלמידין מקרא דויאכלו זבחי מתים הוא גילוי דאורייתא בהאי קרא דאשר חלב זבחימו יאכלו, וא"כ כיון דלרבנן איסור הנאה ודין דלית ביטול הוא בקרא דויאכלו זבחי מתים, זהו גילוי למה שכתב אשר חלב זבחימו יאכלו דאסור בהנאה ולית ליה ביטול מדאורייתא, וא"כ לכאורה משמע דדין דתקרובת לית ליה ביטול הוא דאורייתא.

אלא די"ל כיון דאיכא סברת הב"ח (מובא סק"ב) דאם ע"ז יש לה בטילה ה"ה תקרובת, ואפשר שהוא ק"ו דאם עיקר האיסור יש לו ביטול כ"ש הטפל, א"כ אפשר דאף דלענין איסור מודים חכמים דאיתקש למת, מ"מ לענין איסור הנאה הוי היקש כעין דאורייתא אבל לענין ביטול אינו אלא היקש דרבנן, דהוא נגד הסברא ולא אמרינן על זה אין היקש למחצה (עי' בכורות ל"ג. בתוס' ד"ה ובית הלל), בפרט שאינו היקש גמור רק גילוי לפסוק אשר חלב זבחימו או ואכלת מזבחיו.

והנה התוס' והראשונים הנ"ל כתבו דהא דמוקמינן בשר היוצא אסור כריב"ב הוא משום יתור לשון "מפני שהוא כזבחי מתים" דמזה משמע דאתא תנא למימר שהוא כמת לגמרי אפילו לטמא באהל, ולכאורה מנין שהיתור אתא לטומאה, דהא אפשר

יין שנתנסך לע"ז אסור בהנאה, וכן הרמ"א (שם, המחבר לא הזכיר דין יין שנתנסך לע"ז) כתב יין שנתנסך לא ליליים.

והנה אין ללמוד מדין שחיטה וניסוך שאפילו אם עשה רק כעין שחיטה או כעין זריקה לע"ז לא בעינן לפניה, חדא דהא חזינן דרבי יהודה בן בתירא ורבי יהודה בן בבא ס"ל דאף דבשחיטה לא בעינן לפניה מ"מ בניסוך בעינן לפניה, ואם בניסוך שהיא עבודה גמורה של פנים ס"ל לריב"ב דבעינן לפניה אפשר דהיכא דלא הוי רק כעין זביחה וכעין זריקה בעינן לכ"ע לפניה. ואף דכעין זריקה וכעין זביחה הם תולדות מ"מ אפשר דלא מקרי עבודה ותקרובת רק אם יש עוד תנאים, דאפשר דאין תולדותיהן כיוצא בהן ממש. וכן רואים דס"ל לרש"י והטור והרא"ש ועוד הרבה ראשונים דרק אם עובדין אותה במקל אז נחשב שבירת מקל כעין זביחה, וא"כ אפשר דבעינן גם תנאי של לפניה ליחשב כעין זביחה.

(ב) ונראה דכיון דהגמרא (ע"ז נ:) אמר שבר מקל "לפניה", נסך "לפניה" עביט של מימי רגלים (ושינה מספת לה צואה לגירסתינו), ולא דקדק התוס' (וכן שאר הראשונים) לומר שהוא לא דוקא, בודאי ס"ל שהוא דוקא, דאין לומר דסמך על מה שכתבו במסכת חולין דהא אין ללמוד משם כמו שכתבתי לעיל. (ואעפ"י שניסוך מים לא בעינן לפניה, כאן שהוא ניסוך מי רגלים אינו נחשב רק לבחינת "כעין").

וכן נראה שהוא דעת הטור, דבהלכות שחיטה (יו"ד סימן ד') דקדק שלא לכתוב לפניה אף שבגמרא כתב לפניה, וכאן בהלכות עבודת כוכבים כתב שבר מקל "לפניה", וכן כתב שחט "לפניה" חגב נאסר אפילו אין דרך לעבדה בחגב משום דדמי טפי לשחיטה, הנה הגמרא לא אמר אלא שחט "לה" חגב והטור שינה לכתוב "לפניה" אף דכאן הוא דמי לשחיטה, א"כ בודאי משמע דס"ל דבהני עבודות שהן רק בבחינת "כעין" בעינן דוקא לפניה. וכן נראה שהוא דעת המחבר שכתב ממש כמו שכתב הטור.

וכן נראה דעת הרמב"ם דכתב (ע"ז פ"ג ה"ד) וז"ל, ספת לה צואה או שניסך לה עביט של מי רגלים חייב, שחט לה חגב פטור אלא א"כ היתה עבודתה בכך, וכן אם שחט לה בהמה מחוסרת אבר

פטור אלא א"כ היתה דרך עבודתה בכך, עבודת כוכבים שעובדים אותה במקל שבר מקל בפניה חייב ונאסרת זרק מקל בפניה חייב ואינה נאסרת וכו' עכ"ל, הנה בספת לה צואה וניסך מי רגלים שהם שם ניסוך ממש (אף שאינה בחפצא של פנים) כתב לה ולא כתב לפניה, דס"ל כיון שהוא ממש אותה עבודה של פנים חייב אפילו לא עשתה בפניה, וכן בשחיטה כתב שחט לה חגב שחט לה בהמה, דכיון שהיא שחיטה גמורה לא בעינן בפניה, אבל במקל שהוא רק בבחינת "כעין" שינה הרמב"ם לכתוב "בפניה" דס"ל דכל שהוא בבחינת כעין בעינן בפניה.

ונראה דהטור והמחבר ס"ל דגם בבצרן מתחלה לכך או התיכן מתחלה לכך אינו חייב ואינו נאסר רק אם עשה לפני העבודת כוכבים. דהנה הם ס"ל דפרכילי ענבים ועטרות של שבולים אינם נחשבים כעין פנים להיות נאסר בהבאה לפנים גרידא, וכמו שכתבו כל מיני מאכל כגון בשר יינות שמנים וסלתות מים ומלח אם עשה ממנו תקרובת שהניחו לפניה וכו', הנה השמיטו פרכילי ענבים ועטרות של שבולים, וכן הרא"ש השמיטום, וא"כ צריכים לתרץ המשנה דבצרם מתחלה לכך כמו שכתב הגמרא, ואם נאמר דבמה שבצרם מתחלה לכך לא בעינן "לפניה" אף ששבר מקל בעי לפניה, א"כ היה להם להביאם כדי שנלמוד חידוש זה, אלא ודאי דגם בבצרם מתחלה צריכים "לפניה" ככל תקרובת שהוא רק בבחינת "כעין" ומשום הכי לא כתבו דין זה. (ועי' לעיל סימן ב. אות ג'). וכן מוכח ממה שכתבו שחט "לפניה" חגב.

(ג) אבל מהרשב"א משמע שהוא מחלק בין כעין דשחיטה לכעין דזריקה, דבכעין דשחיטה לא בעינן לפניה אבל בכעין זריקה בעינן לפניה. דהנה הרשב"א כתב (ע"ז נ"א: בד"ה ואותן ככרות) דאותם אובליאש אסור משעת לישא דהוי כעין זביחה, אע"פ שאינו משתבר לפני הע"ז, שהרי השוחט לשם הרים הרי זה זבחי מתים אע"פ שאינו לפני הע"ז עי"ש, אלמא דס"ל כל שהוא כעין שחיטה לא בעינן לפניה.

ואין לומר דזהו רק לשיטתו דס"ל דרבי יוחנן אינו מחייב רק כעין פנים ממש, דהיינו בדברים שמביאים ממש בפנים שהם דומים לשחיטת בהמה

בעיני לפניה אף שהיא תקרובת, ודי במה שהוא חפצא של תקרובת פנים).

ו. בדין השער הבא מהודו

(א) מתוך העדות של שלוחי הב"ד של הרב הגאון מוהר"ר ניסים קרליץ שליט"א נראה שאין מקום התגלחת נחשב לבית ע"ז, חדא דהמסתפרים עצמם אומרים שאין זה "הטעמפול" רק מקום הע"ז העקרי הוא הטעמפול, ועוד שאין שם הע"ז בעצמו, ועוד שאפילו בבתי הארחה בשעה שמסתפרים אין נותנים שם פסל רק תמונה, ואף שכל אחד יש לו אליל ופסל קטן בביתו והיו יכולים המספרים להביא פסל קטן לשם בשעת התספורת, אינם מביאים, וזה מראה שאין מקום התוספורת מקום הראוי להע"ז בעצמו, וא"כ אין מקום התוספורת בית ע"ז.

ומה שלפני שנכנסים שם חולצים את הנעלים, שזה מורה על מקום "קדוש" להבדיל, אעפ"כ אינו מורה שהוא בית ע"ז, דהלא להבדיל במשנה (ברכות פ"ט) לא יכנס להר הבית במנעלו, ואין הר הבית המקדש, אלא הוא מקום קדוש מחמת שייכות שלו לבית המקדש אבל אינו עצם מקום עבודה. וגם חליצת המנעלים הוא להראות ג"כ שמספרים מתוך הכנעה.

והנה במקום המיוחד לתגלחת שנראה לכל שאינו בית חול כמו בית דירה, אין צרכין אפילו תמונה, אבל בבתי הארחה ששם חסר ההרגשה של מקום קדוש והכנעה, לפיכך משימים שם תמונה של הפסל כדי לעורר להאדם מדת הכנעה לע"ז. והתמונה הזאת אינה עבודה זרה, דהרי אנו רואים שאין מקטירין לפניה קטורת כאשר עושים לכל פסל קטן שיש להם בתוך ביתם, ורק בתמונה עצמה רואים דמות הקטרה לפני הפסל. ואין התמונה אלא להבדיל כמו שלט של שויתי ה' לנגדי תמיד, האם מפני שאנו מתפללין לפניו יש חשש ח"ו, אין השלט רק לעורר הכוונת ולזכור לפני מי אנו מתפללים.

גם הלא לפי האמונה שלהם (כמו שהעידו מומחים יודעי הדת) באמת התגלחת והשער הוא דבר

שמביאים בפנים, אבל להשיטות דס"ל דחייב אפילו במקל שהוא דבר שאינו בא בפנים להם צריכים שיהיה דוקא "לפניה" כיון שאינו ממש כעין פנים, דהא הרשב"א כתב (שם נ"ב. בד"ה ותיבעי ליה כלים) וז"ל, והראב"ד ז"ל מפרש לה בתקרובת, נראה דס"ל דרבי יוחנן כעין זביחה נמי אית ליה, והכא בכלים המשתברים קאמר דומיא דאוכלין המשתברים, וכגון שהתיכן מתחלה לכך, ואי נמי בכלים ששבר לפניה כגון ששבר מקל לפניה וכו' ע"ש, משמע דמה שכתב כגון שהתיכן מתחלה לכך היינו אפילו שלא בפניה כמו בלישה, דאל"כ היה לו לכתוב שהתיכן מתחלה לפניה כמו שכתב ששבר לפניה.

וע"כ נראה דס"ל להרשב"א דיש שתי בחינות, בחינת שחיטה שהיא המהווה להבשר והדם להיות ראויין לתקרובת, והיא ההכנה לתקרובת, כל שהוא באותה בחינה אין צריך להיות לפניה, דההכנה שאינה עצם העבודה אין צריכין לפניה. ודומה לזה היא הלישה דהתקרובת היא הלחם, ועל ידי הלישה נתהווה הלחם, וכן בצרן מתחלה דנעשה תלוש וראוי לתקרובת, וכן התיכן מתחלה לכך דנתהווה הכלי על ידו ונעשה חפצא הראוי לתקרובת, כל זה הוא דומה לשחיטה ואין צריך לפניה.

אבל שבירת מקל וכדומה שלא נשתנה החפצא ממה שהיה, אלא שעכשיו הוא עושה מעשה לעבוד את הע"ז זה לא נחשב לשחיטה גמורה אף שהיא כעין שחיטה, ואין לחייבו ולאסרו רק אם היא בחינת תקרובת ממש, ולהיות תקרובת בעיני לפניה דוקא כמו שביארתי לעיל (סימן ב. אות א') דתקרובת הוא בזריקתן "לפניה" או בהעמדתן "לפניה", וגם דהע"ז רוצה בזה להנאת עצמותה וענין הנאת עצמותה ניכר רק כשעושים דבר לפניה ממש, (גם י"ל דכיון דלא נחשב כשחיטה גמורה כנ"ל ורק הוא כעין שחיטה בעיני תנאי דלפניה ג"כ), על כן כתב הרשב"א בכלים ששבר "לפניה" כגון שבר מקל "לפניה". ולפי זה כ"ע ס"ל דבשבר מקל בעיני לפניה דוקא, וכל המחלוקת הוא בדבר שבחינת שחיטה ממש, דבר שעושים מתחלה לכך ונעשה חפצא אחרת ממה שהיה. (אבל בניסך יין ממש שהוא ממש עבודת פנים לא

בזוי וטומאה, ואינם רוצים בכלל שיהיה לפני הע"ז שלהם, וכמו להבדיל בנזיר דכתיב וגלח הנזיר פתח אהל מועד ופרשו חז"ל יכול יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון, וכמו שפסק הרמב"ם (נזירות פ"ח ה"ג) מגלח שערו בעזרת נשים בלשכת הנזירים וכו' לא שיגלח כנגד הפתח שזה בזיון מקדש הוא עי"ש. והדברים מוכיחים שאינם רוצים שיהיה לפני הע"ז שלהם, דא"כ היו משימים פסל בחדר התגלחת, וכן בבתי הארחה מקפידין שלא ליתן פסל, רק משימין תמונה כדי שהבאים שם ירגישו קצת התעוררות. גם מלמדים את העם, שלאחר התוספות קודם שהולכים לפסל, שיטבילו את עצמם. ומשום כל זה נראה דבודאי לא נחשב מקום זה לבית הע"ז.

וגם בית התגלחת אין לו דין "לפניה" של הע"ז, ואפילו בבית ע"ז עצמה אין הכל נכנס בגדר לפניה, דאין שם לפניה אלא מקום עבודתה ממש, ואפילו הוא בחדר אחד עם הע"ז אם יש קלקלין בינו לבינה אין נקראת לפניה, ורק בתוך מחיצות מקום המיוחד להע"ז מקרי לפניה, ומש"ה חוץ לקלקלין אין דרך להביא תקרובת (עי' ע"ז נ"א:), דתקרובת הוא מה שמביאין לפניה. וכן רואין כשמקטירין קטורת לפני הע"ז שלהם הם הולכים דוקא למקום שיש שם הע"ז.

(ב) כלי הנקרא בשם "הונדי" נראה שאין הוא עצמו נחשב עבודה זרה, דהנה כבר כתבנו לעיל שאין רצונם לגלח לפני הע"ז שלהם שזה בעצם בזיון גדול, ומש"ה לא מביאין שם הפסל שלהן, וא"כ לא מסתבר שההונדי היא חלק או יד הע"ז שלהן דא"כ היו משימין אותו חוץ לחדר התגלחת, וכן אם היה סוברים דאף שהפסל בזיון להיות שם אבל ההונדי שהוא יד הפסל יכול להיות שם בגדר ע"ז ממש, א"כ היו משימין ההונדי באמצע החדר, והם משימין אותם בצדדי החדר, א"כ משמעותו שההונדי הוא רק הכלי שמשימין בו דברים שרוצים ליתן להע"ז.

ועוד שאין מקטירין לפני ההונדי כשם שמקטירין לפני הפסל, ובביתם אף שיש להם פסל אין להם הונדי, וגם כשמניחים דברים בתוך ההונדי אין מחשבתם שנותנים לההונדי אלא להפסל העומד בבית התיפלה שלהם.

ומה שאומרים שההונדי יש לו כוחות והשפעות, הלא הם עצמם אומרים (כפי עדות השליח) "שכת הישועה" של הפסל "עצור וטמון מתחת לכלי ההונדי" שם הוא רובץ והוא הוא המושיע אותם בעת שמגישים לו מנחה או קרבן (עכ"ל לשון השליח), ולפי זה אין לההונדי עצמו כוח הישועה, אלא שכת הישועה של הפסל עצור וטמון תחתיו דבאמת אינו רוצה להיות שם בגלוי דהוא בזיון, אלא הוא משרה להבדיל כבודו תחת ההונדי (ואין זה נקרא לפניה מחמת שהכח שם כיון דטמון ואינו נראה, ואינו אלא דמיון במחשבת האדם שהוא שם).

ומה שאומרים מעשה אגדה, שפעם אחת נתחרטה נערה מליתן טבעת משפחתה, ואז יצא כח מההונדי ושאל את הטבעת מידה אל תוכו (עי' בדברי העדות), זה אינו כח ההונדי אלא כח הישועה של הע"ז שתחתיו נתגלה ליטול את שלו. ומה שמשימין הכל בדוקא לההונדי הטעם הוא שזהו רצון הפסל שלא ליתן להם השפעת הישועה רק על ידי אותו כלי, אבל הכלי אינו הנותן רק הוא כמו סגולה לפרנסה וישועה.

וזהו להבדיל אלף אלפי הבדלות כמו השלחן בבית המקדש, שצוה הקב"ה להניח עליו לחם הפנים ועל ידי זה יוצא השפעת מזונות לכל העולם, וכמ"ש (זוה"ק ח"ב קנ"ד:) וז"ל, אלא שלחן איהו עיקרא בסדורא דליה, לקבלא ברכאן דלעילא ומזונא לעלמא, ומרזא דהאי שלחן נפיק מזונא לעלמא וכו' שלחן דא דקיימא בבי מקדשא, בגין דאשתכחא ביה מזונא, ולאפקא מיניה מזונא וכו' עי"ש, הנה אף שיוצא כח והשפעת הפרנסה על ידי השלחן, אין השלחן נחשב רק לכלי, ורק הקב"ה הוא הנותן ההשפעה דוקא על ידי שנותנים על כלי זה לחם הפנים, ועיקר השפעתו הוא כשהוא בצפון, כמו כן להבדיל הוא כלי ההונדי דחושבים הני שוטים ע"ז שהפסל משפיע הישועה רק דרך אותו כלי, אבל אין הכלי בעצמו הע"ז.

(ג) מה שנותנים בכלי ההונדי נראה שאינו תקרובת אלא נדבה לע"ז שלהם. דהנה הרשב"א כתב (ע"ז נ"א: בד"ה מתני' מצא) וז"ל, ואומר רבנו הרב נ"ר, דהיינו טעמא דמתניתין דשרי הני אפילו למאן

התקרובת היה התקרובת אסור, ויש טעם לאסור כי מכל מקום כיון שמניחים לפניה וחושבין שמתרצה בהנחתו לפניה אע"פ שעושיין על מנת לתתו לגלחים משלפניה אסור וכו' עכ"ל.

הנה האובליאש היה חוק ללוש אותה לשם עבודת ע"ז (ע"ש ברשב"א), ונותנים אותו לפני ע"ז וחושבים שהע"ז מתרצה בזה שמניחין לפניה, מ"מ כיון שאין כוונתם שהע"ז אוכלת ונהנית גוף הע"ז ממנו, ורק נותנים אותו לפניה לשעה וכוונתם שתהא אח"כ להגלחים שהם משמשי הע"ז, פסק הרבינו יצחק שאין זה תקרובת. וזהו מה שכתוב ג"כ בתוס' (ע"ז נ. בד"ה בעינן) בשם הר"י, וכן פסק המרדכי, וכן הוא הרמב"ן בשם הראב"ד דלחם אונים שלהם מותר, וכן פסק רבינו יונה והנימוקי יוסף, וכן פסק המחבר בשו"ע (יו"ד קל"ט ח') בלא חולק אע"פ שהביא בבדק הבית שרבינו ירוחם חולק (גם הרשב"א חולק וכן הביא הרשב"א בשם רש"י שאותם ככרות אסורים ע"ש).

ולפי זה נראה דמה שנותנים בההונדי אינו תקרובת, דאפילו חושבין שהע"ז ניחה לה בהנחתן שם, מ"מ כיון שאין כוונתם שהע"ז אוכלת ונהנית מגוף התקרובת, אלא מניחין אותן שם לשעה ע"מ ליתן להגלחים ולשאר צרכי הע"ז אין זה תקרובת. ורק מה שמקטירין לפני הע"ז והשמן שסכין את הע"ז, דברים כאלו שהם הנאת גופם של הע"ז ועושים לפניה שתשאר שם כל ימי קיום התקרובת, הן הן הנקראים תקרובת. ועוד בודאי אינם חושבים שבמה שמניחים בההונדי היא הנאת עצמותה של הע"ז, דהא לפי אמונתם שער הוא דבר טמא, אלא ודאי שכוונתם שהע"ז רוצה בההנחה לפניה לנדבה לעשות צרכיה אבל לא להנאת עצמה.

ועוד הלא בגמרא איתא (ע"ז נ"א:): דאין דרך להניח תקרובת רק לפני מן הקלקלין, וא"כ כיון שכתבנו לעיל (אות ב') דאין ההונדי בעצמו ע"ז, וא"כ מה שמניחין בההונדי אינו לפני הע"ז, ולפיכך מסתבר שאינו תקרובת רק נדבה בעלמא. ועוד דאם היה תקרובת מסתבר שהיו מניחין את ההונדי באמצע החדר, וכיון שהוא בצדדי החדר זה מראה שאינו אלא לשם נתינת נדבות. ועוד לגבי השער אנו רואים,

דאמר דאבני מרקוליס אסורין מדין תקרובת ולא בעינן זריקה המשתברת, משום דמעוה וכסות וכלים אינם בכלל תקרובת ואע"פ שדרכה בכך, שאינה נקראת תקרובת אלא דבר שאוחזין בחוקי הע"ז שלהן שהיא חפצה בכך בזריקתן לפניה או בהעמדתן לפניה וכו' אבל הכלים והמעוה אינם תקרובת שתהא הע"ז חפצה בגופן של מעוה וכלים, אלא שהמעוה הן נדרים ונדבות ליקח מהם צרכי ע"ז וכו' עכ"ל. (ודומה לזה להבדיל בפנים הקרבנות הם אכילת מזבח ולחמו של מזבח).

הנה ענין ע"ז זו כפי מה שהם מאמינים הוא, אשר הע"ז לזה את כל העושר שיש בעולם, והתחייב להחזיר את ההלוואה (איני יודע ממי לזה ולמי יחזיר) לכן המאמינים בו ומכירים בכחו מוסרים לו דברים שונים, ובזה הם עוזרים לו לקיים הבטחתו לפרוע את חובו, ובשביל זה יוחזר להנותנים שפע (זהו תוכן דברי השליח). הנה לפי זה אין מה שנותנים בהונדי תקרובת שאין הע"ז חפצה בגופן של מעוה וכלים שהיא מונחת לפניה, אלא היא רוצה כדי לשלם חובתה, וזה דומה למה שע"ז רוצה נדרים ונדבות ליקח בהם צרכיה. ומה שמחזיר להנותנים השפעות טובות הוא בשביל הצדקה שנתנו לה ולא בשביל תקרובת.

ומה שקוראים לזה בשם מנחה או קרבן, אין זה מראה שהוא תקרובת כלל, דהא חזינן (תמורה י"ג.) לר"ש יצאו קרבנות בדק הבית, דקדשי בדק הבית אקרי ג"כ קרבן, ואפילו לרבנן דאמרו דקרבן ה' אקרי אבל סתם קרבן היינו קדשי מזבח זהו בלשון התורה, אבל בני אדם בודאי אינן מחלקים וכל מה שנותנים להע"ז הם ג"כ קוראים בלשון קרבן, ועכ"פ דברים גדולים וחשובים שמרגישים שנותנים חייהם או היופי שלהם או חלק גדול מפרנסתם בודאי הם מכנים בלשון קרבן אע"פ שאינו אלא בחינת נדבה לע"ז.

ועוד הלא כתב הרשב"א (ע"ז נא: בד"ה ואותן ככרות) וז"ל, אבל אותם אובליאש שהוא לחם אונן שלהם, לחם מגואל הוא ואסור משעת לישה דהוי כעין זביחה וכו', וכתב רבינו הרב נ"ר ורבינו יצחק ז"ל היה אומר שאין הככרות תקרובת לפי שאין מתכוונים אלא לתתם לגלחים, ודוקא באותן דורות שהיו עובדי ע"ז אומרים שהע"ז אוכלת ונהנית מן

שלאחר שמספרים אדם אחד הם זורקים את השער על הרצפה, ואינן הולכין מיד עם השער לההונדי, ואם היה הדברים שנותנים בהונדי תקרובת (להבדיל קדושת הגוף) מסתבר שלא היו מבזין אותו כל כך, וא"כ מסתבר שכל מה שנותנים בהונדי אינו אלא נדבת ממון ואינם רק קדושת דמים להבדיל.

(ד) ולפי כל הנ"ל נראה שהשער הבא מהודו מותר מדינא, דהנה שיטת הרמב"ן והרשב"א והרא"ה והריטב"א דבעינן כעין פנים ממש להיות תקרובת, ושער אינו כעין פנים ואינו נעשה תקרובת, ואף שאין לסמוך על זה דהש"ע פסק כשיטת הרא"ה ודעימיה דלא בעינן כעין פנים ממש, וס"ל דבכל דבר שהדרך לעבוד את הע"ז אם עשו כעין זריקה משתברת נעשה תקרובת, וא"כ כאן גוזזין השער להניח לפני הע"ז ואפשר שהיא תקרובת, מ"מ נראה דגם לשיטתם אינו תקרובת.

חדא דאפשר דאינו נקרא שער דבר וחפצא שדרכו לעבוד את הע"ז באותו דבר, דלא נקרא דבר "שדרכו לעבוד" רק אם עובדים אותה "בפניה" בדבר ובחפץ זה, כמו שביארתי (סימן א. בד"ה ובאו), ודבר שאין דרכו לעבוד בו אינו נקרא בשם בהמה (עי' סימן ב. אות ג' בסופו בד"ה ומלבד). וכיון דרק מיעוטא דמיעוטא מביאין השער לפני ממש, אין השער נחשב כמו בהמה ואינו נאסר במה שגוזזין אותו לתקרובת.

ואפילו נאמר שנעשה דבר שדרכו בכך על ידי מיעוטא דמיעוטא מ"מ הלא ביארנו (סימן ב. וסימן ה.) דשיטת הרא"ה והשלחן ערוך דגם בצרן בתחלה לכך בעינן דוקא לפני ממש, ומשמע דאפילו יש בחקי הע"ז לעבדה בבצירה בעינן ג"כ לפני, דאל"כ היה להם להביא דינא דבצרן מתחלה לכך, וכאן אין מתגלחין לפני, וא"כ לשיטת השו"ע אינו תקרובת. וכן משמע מהרמב"ם והטור והש"ע דבשבירת מקל בעינן לפני אפילו דרכה לעבדה בשבירת מקל, דאל"כ היו להם לחלק דאם דרכה בכך אין צריכין לפני, כדי שלא נטעה, אלא ודאי דאין חילוק.

ואפילו לשיטת הרשב"א דלא בעינן בצירה לפני, אבל ביארנו (סימן ב. אות א' וסימן ה. אות ג') דגם הוא מודה שעצם התקרובת צריך להיות בפניה

ואם לאו אינו נקראת תקרובת, וא"כ הכא בשעת גזיזה כיון דאינן מכוונין רק להשים השער לההונדי שבחדר התוספות ולא בחדר הע"ז, אינו נקרא שנעשית הגזיזה לשם תקרובת, וא"כ אין הגזיזה אוסרת דבעינן כוונה לשם תקרובת כמו שביארנו לעיל (סימן ב.). (לטעם זה השער שמביאין לפני הע"ז ממש יהיה לו דין תקרובת, ואפשר כל השער של אדם זה מטעם דבדאורייתא אין ברירה, אבל לפי מה שכתבתי לעיל סימן ד. דתקרובת שאינן אוכלים הם דרבנן, א"כ רק השער שהביא לפני נאסר, ואפילו אם הוא דאורייתא כיון שאין נוטלין רק שערות הקטנות לשם, יהיה הדין דאין ברירה רק על שערות הקטנות).

ואפילו נאמר שההונדי הוא עצמו ע"ז וא"כ איכא לפני ממש, מ"מ אינו תקרובת דהא תקרובת הוא דוקא בדבר שבחוקי הע"ז שהע"ז חפצה בגופן של הדבר שמניחין לפני (ורוצה שתהא לפני דזה כעין אכילת קרבן), ולפי האמונה שלהם הע"ז רק חפצה בהנך דברים לשלם חובתה ולצורכי הבית ע"ז ומשמשיה, ולא ליהנות מגוף התקרובת. ואפילו אם יהיה כוונתן שהיא רוצה ליהנות לשעה קלה מגוף הדבר, מ"מ ההלכה היא כרבינו יצחק דמה שמניחין לפני לשעה וכוונתן ליטלה הימנה לעשות צורכי הע"ז ומשמשיה אינה נקראת תקרובת כמו שביארנו לעיל (סימן זה אות ג').

ועוד דהלא ביארנו לעיל (סימן ב.) דבעינן שיכוון בשעת בצירה לשנים, חדא שהוא עובד הע"ז במעשה זה של בצירה וגם הוא מכוון שיעשה ממנו תקרובת, ונחזי אנן המתגלח אפילו הוא מזכיר שם הע"ז בשעת התגלחת מנין שהוא מכוון לעובדה בכך דילמא רק כוונתו שמתגלח ליתן נוי שלו לע"ז או לשם מצות נתנית נוי שלו לע"ז, ועל זה מזכיר שם ע"ז, ולהבדיל כעין שמצינו (גדרים ט:) בניזיר דשמעון הצדיק "העבודה שאגלחך לשמים" ובודאי לא התכוון בשעת גילוח רק שהוא מצות קונו. וגם אין בחוקים שלהם שיכוונו לשם עבודת הע"ז, וא"כ להרשב"א (מובא סימן ב.) אין תולין שכוונתו לכך אף שהזכיר בפירוש שהוא עושה לשם ע"ז, כמו שאמר הרשב"א התם בסתם ככרות (ולא בלחם אונן) שאפילו לשו

לשם הע"ז כיון שאין חוק ללוש אותם לשם עבודת הע"ז מותרים.

והנה אם ההונדי אינו ע"ז בפני עצמו, בודאי מסתבר דלא כוון לעבוד את הע"ז במעשה זו, דכיון דביארנו (סימן א.) דרך מעשה שעושין לפני ע"ז נקרא בשם עבודה, והם רק מקטירין לפני הע"ז וסכין אותה, אבל מעשה התגלחת אין עושין לפני, א"כ בודאי אינם מחזיקים זה לעבודה שיעשו אותה לשם עבודת הע"ז, ואף שגזיזה הוא כעין שחיטה, ובמעשה פנים חשוב עבודה אפילו שלא בפניה לשיטת הרשב"א, מ"מ זה לדידן בהלכות תקרובת ע"ז, אבל העכו"ם בודאי אין מתכוונים בזה לעבודה כיון דמציאות המעשה הוא שאינה דומה לעבודה, אלא כוונתם שהם רק עושים מצוה בעלמא להע"ז וממילא אינם חייבים מיתה על זה ואינו נעשה תקרובת בזה.

ואפשר דאפילו נאמר דההונדי הוא עצם ע"ז, מ"מ כיון שאין עושין שאר עבודות כמו קטורת לפניו כמו שעושין לפסל, מסתבר שאין חושבין למעשה גזיזה לעבודה שיחשוב לעבודה בכך, רק מתכוונים שעושים דבר לצורך הע"ז. ועוד שהם אומרים שמכוונים לתת שערם להפסל ולא לההונדי, ולגבי הפסל בודאי אינו מעשה עבודה דאין עושים תגלחת לפניו, וא"כ בודאי אינם מתכוונים לעבודה בכך, אלא לעשות מצוה בעלמא לשם הע"ז.

ואפילו נאמר דהמתגלח מכוון שהוא עושה זה כדי לעבוד הע"ז, מ"מ האומן המספר תלינן דלא עשה לשם עבודת ע"ז אפילו אם אמר לו המתגלח שיכוון לכך. והראיה, דהלא כתב רבינו יונה (ע"ז נ"א: בד"ה מצא בראשו) וז"ל, וא"ת במעות יש להסתפק שמה חתכן מתחלה לשם ע"ז וכו', י"ל שהוא דבר שצריך אומן, זה מחשב וזה עובד לא אמרינן, וכ"ת דילמא איהו גופיה הוא, לא שכיח, עוד כתב הרבינו יונה (שם בד"ה ואפילו מים) וז"ל, דהתם גבי פרכילי ענבים מתכוון לעבדה באותה בצירה עכ"ל, וא"כ כיון דס"ל דצריכין כוונה לעובדה בשעת בצירה, האדם שהלך לאומן לעשות לו מעות ע"כ אמר להאומן שיתכוון לעבוד הע"ז בשעת חתיכתו, דאל"כ בודאי אינו מתכוון האומן לכך, ומהו ההו"א שיאסר משום החתיכה, אלא אמר לו האדם שיתכוון ומ"מ אמר

רבינו יונה דזה מתכוון וזה עובד לא אמרינן, דאומן אדעתא דנפשיה עביד ועושה סתם בלא מחשבה, ומחשבת האדם המביא תקרובת אינו מצטרף למעשה האומן.

ולפי זה, הלא כיון דאין בחוקי הע"ז שיעשו התגלחת לשם עבודת הע"ז, למה נאמר דכוונת המספרים שעושה לשם עבודת הע"ז, ומה שהמספר חושב בשעת מעשה אינו מועיל, דזה מחשב וזה עובד לא אמרינן כנ"ל.

ואפילו נאמר שהשער הוא תקרובת מ"מ הלא כתבנו לעיל (סימן ג.) דס"ל לרבינו חננאל והרמב"ם ורש"י והרא"ש והטור ורבינו ירוחם והב"ח דתקרובת כלים יש להם ביטול, ואף שהמחבר פסק דאין להם ביטול מ"מ יכולין להצטרף להתיר ע"י ביטול, ובפרט למה שכתבנו (סימן ד.) דהא דאין לתקרובת ביטול הוא דרבנן, ואפילו אם אמרינן דתקרובת אוכלין אינן בטילין הוא דאורייתא מ"מ הא דתקרובת כלים אינו בטל הוא רק מדרבנן.

ואין לומר דהכא המכירה אינו ביטול משום דלכתחלה נותנין להפסל כדי שימכרו אח"כ, דכבר ביארנו ששם תקרובת הוא רק ההנאת הגוף של הע"ז, ומה שעושין שאר דברים הוא רק בחינת נדבה, וא"כ במה שנוטלים אותם הדברים למכור הוא ביטול התקרובת.

וע"כ נראה דהשער מותר, אבל בודאי נכון ליזהר שלא לקנות שער שיודעים בודאי שבאים מבית ע"ז, שלא להחזיק בית הע"ז, ונזכה לזמן שיעקר פולחנא נוכראה מן העולם ונזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון בבנין בית המקדש בב"א.